

**Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ
ΘΕΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ
ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ**

ΥΠΟ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΘ. ΤΣΙΓΚΟΥ

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ*

ΥΠΟ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΘ. ΤΣΙΓΚΟΥ
Λέκτορας Θεολογικῆς Σχολῆς
Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Εἰσαγωγικά στὴν περὶ συνόδων διδασκαλία

Ἡ περὶ Ἐκκλησίας ὀρθόδοξος διδασκαλία βρίσκει τὴν πληρέστερη ἔκφρασή της στὴν εἰκόνα τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μὲ κυρίαρχο χαρακτηριστικὸ τὴν κοινωνία τῶν μελῶν τοῦ σώματος ἀπευθείας μὲ τὴν Κεφαλή του, ἀλλὰ καὶ ὄλων τῶν μελῶν μεταξύ τους. Θεμελιώδης ἀλλὰ καὶ ἀναντικατάστατος θεσμὸς ἐκδηλώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας εἶναι αὐτὸς τῶν συνόδων. Στὶς συνόδους, καὶ κυρίως στὶς Οἰκουμενικές, ἀντιπροσωπεύεται, διαμέσου τῶν ἐπισκόπων της, ὁλόκληρη ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἀναζητεῖ τὶς λύσεις τῶν προβλημάτων ποὺ ἀνακύπτουν στὴν ἱστορική της πορεία καὶ «ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι» ἀποφαίνεται καὶ διατυπώνει ἀλαθῆτως τὶς ἀλήθειες σὰ θέματα πίστεως καὶ σωτηρίας.

Ἡ σύνοδος ὡς ἀνώτατος θεσμὸς διοικήσεως καὶ κανονικῆς δομῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δὲν μπορεῖ νὰ χωρισθεῖ ἀπὸ αὐτὴν, ἀλλὰ ἀνήκει στὴν οὐσία τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀποτελεῖ οὐσιαστικὸ καὶ ἀναπόσπαστο στοιχεῖο τῆς ζωῆς της¹. Ἡ ἀνὰ τοὺς αἰῶνες ἀδιάκοπη λειτουργικὴ ζωὴ τῆς

* Ἡ παροῦσα μελέτη ἀποτελεῖ διευρυμένη μορφή εἰσηγήσεως ἡ ὁποία ἐγίνε κατὰ τὴ Δ' Συνάντηση Βυζαντινολόγων Ἑλλάδος καὶ Κύπρου, ποὺ πραγματοποιήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, στὶς 20-22 Σεπτεμβρίου 2002.

1. Περισσότερα περὶ συνόδων βλ. Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, «Ἡ συνείδησις τῆς Ἐκκλησίας», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν* (1954-1955),

Ἐκκλησίας, καὶ κατεξοχὴν τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, κάνει τὴν Ἐκκλησία νὰ βρῆται σὲ μία διαρκὴ καὶ ζῶσα σύνοδος τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ τοὺς πνευματικούς του προϋσταμένους, ὅπως ἄλλωστε δηλώνει καὶ ὁ ὁσος «ἐκκλησία». Ἡ Ἐκκλησία μέσα στὴ λειτουργία τοῦ σώματός της ζεῖ τὸ γεγονός τῆς δυνόδου καί, συνεπῶς, ἡ φύση της εἶναι συνοδική². Γι' αὐτὸ ἄλλωστε οἱ σύνοδοι δὲν ἀποτελοῦν ἀπλὰ καὶ μόνο ἓναν ἀκόμη ἀπὸ τοὺς φορεῖς ἐκφράσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας, ἀλλὰ εἶναι ὁ φορέας, ὁ κατεξοχὴν κύριος φορέας της³.

Στὴν ὀρθόδοξη παράδοση δὲν μποροῦν νὰ χωρισθοῦν σὲ στεγανὰ τμήματα τὸ δόγμα ἀπὸ τὸ ἦθος καὶ τὶς δομὲς τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὴ στιγμή κατὰ τὴν ὁποία ὁ συνοδικὸς θεσμὸς εἶναι ὁ ἀνώτατος θεσμὸς τῆς κανονικῆς δομῆς τῆς Ἐκκλησίας, δὲν νοεῖται κανένας διαχωρισμὸς μεταξὺ τῆς δογματικῆς τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ. Ἀντιθέτως, αὐτοὶ βρίσκονται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σὲ μία ἀδιάσπαστη, ἀκατάλυτη καὶ ἀμφίδρομη σχέση.

Ἡ λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ κατὰ τὴ δευτέρη εἰκονομαχικὴ περίοδο

Στὶς σελίδες ποὺ ἀκολουθοῦν, ἐπιχειρεῖται ἡ παρουσίαση τῶν κυριότερων ἐκκλησιολογικῶν πτυχῶν τῆς λειτουργίας τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ κατὰ τὴ δευτέρη εἰκονομαχικὴ περίοδο. Τὸ συγκεκριμένο ἐγχείρημα δὲν εἶναι ἰδιαιτέρως εὐκόλο. Κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ ὄγδου καὶ τὶς πρῶτες τοῦ ἐνάτου αἰῶνα κυριαρχεῖ ἡ ἐξέχουσα φυσιογνωμία, συνάμα καὶ ἄκρως δυναμικὴ προσωπικότητα, τοῦ ὁσίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου (759-826), ἡγουμένου τῆς περιωνύμου μονῆς τῶν Στουδίου, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ ἔλαβε

σσ. 26-64. Στυλιανοῦ Χαρκιανάκι, *Περὶ τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Ὀρθόδοξῳ Θεολογίᾳ*, Ἀθῆνα 1965, σ. 86. Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, «Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι», *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία*, τ. 9, σσ. 687-693. Τοῦ ἰδίου, *Ὀρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, Δογματικῆς τμήμα Ε'*, Ἀθῆνα 1973, σσ. 518-551, 652-704, καὶ εἰδικὰ σ. 654 καὶ 523, ὅπου σημειώνεται: «ἡ συνοδικότης ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας». Ἐπίσης βλ. τὴ μελέτη τοῦ Μητροπολίτου Περγάμου Ἰωάννου Ζηζιούλα, «Ὁ Συνοδικὸς θεσμὸς. Ἱστορικά, Ἐκκλησιαστικά καὶ Κανονικά προβλήματα», *Τιμητικὸν Ἀφιέρωμα εἰς τὸν Μητροπολίτην Κίτρους Βαρνάβαν ἐπὶ τῇ 25ετηρίδι τῆς Ἀρχιερατείας του*, Ἀθῆνα 1980, σσ. 163-190.

2. Πρβλ. Boris Bobrinsky, «How does the Church remain in the truth? 1. An Orthodox Response», *Concilium* τ. 148 (1981), σ. 19.

3. «Ὅπως εὐστοχα ἔχει ἐπισημανθεῖ, «οἱ σύνοδοι εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἐκκλησιολογικὴ κατάσταση καὶ ἡ σαφέστερη ἐκφραση καὶ ἀντικειμενοποίηση τῆς ἔννοιας τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας». Chrysostomos Konstantinidis, «Authority in the Orthodox Church», *Sobornost incorporating Eastern Churches Review* 3, 2 (1981), σ. 203.

τὴ σχετικὴ προσωνομία. Ὁ ἴδιος ὑπῆρξε ὁ πολυγραφότερος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφέας τῶν ἡμερῶν του μὲ ἐννιακόσια πενήντα περίπου διασωθέντα συγγράμματα. Εἰδικότερα στὶς ἑκατοντάδες ἐπιστολές του ἐξεικονίζεται, μὲ τὸν πλέον ἄμεσο καὶ παραστατικὸ τρόπο, μίᾳ ὀλόκληρη ἐποχὴ γεμάτη γεγονότα σαράντα περίπου χρόνων.

Ἔχοντας αὐτὰ ὑπόψη μας, ὡς προσφορότερος τρόπος προσεγγίσεως καὶ διαπραγματεύσεως τοῦ θεματὸς μας προτείνεται ἡ διερεύνηση τῆς στάσεως τὴν ὁποία ἔλαβε ἔναντι τῶν συνόδων τῆς ἐποχῆς του ὁ Θεόδωρος Στουδίτης. Ἡ συγκεκριμένη ἔρευνα εἶναι βέβαιο πὼς θὰ συνεισφέρει ἀπαντητικὰ στὸ θέμα τῆς λειτουργίας τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ, δεδομένου ὅτι ἡ περίοδος ἐκκλησιαστικῆς δράσεώς του συμπίπτει μὲ τὴ σύγκληση μίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τριῶν «τοπικῶν». Αὐτὲς εἶναι ἡ ἑβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τὸ 787, ἡ σύνοδος τοῦ ἔτους 806, ἡ σύνοδος τὸν Ἰανουάριου τοῦ 809, καὶ ἡ εἰκονομαχικὴ σύνοδος τῆς Ἁγίας Σοφίας τὸ 815. Ἐὰν μάλιστα ἐπισημανθεῖ τὸ γεγονός, ὅτι τὸ συγκεκριμένο ζήτημα δὲν ἔχει ἐπαρκῶς διερευνηθεῖ μὲ βάση τὴν ἱστορικὴ καὶ θεολογικὴ προσέγγιση ὄλων τῶν μέχρι σήμερα ἐκδοθέντων συγγραμμάτων τοῦ ἱεροῦ πατρὸς, θεωροῦμε ὅτι ἡ παρουσίαση, κυρίως καὶ ὄχι ἀποκλειστικὰ, τῶν ἀπόψεων τῆς πλέον ἀντιπροσωπευτικῆς φυσιγνωμίας τῆς δευτέρας εἰκονομαχικῆς φάσεως ἀποκτᾶ ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον, τόσο γιὰ τοὺς θεολόγους, ὅσο καὶ γιὰ τοὺς βυζαντινολόγους ἐρευνητές⁴.

Ἡ πραγμάτευση τοῦ θεματὸς τῆς λειτουργίας τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ κατὰ τὴ δευτέρη φάση τῆς Εἰκονομαχίας γίνεται σὲ δύο κύριες ἐνότητες. Οἱ

4. Ἐναμφίβολα τὸ θέμα τῆς λειτουργίας τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ δὲν ἐξαντλεῖται μὲ τὴν παρουσίαση τῶν ἀπόψεων τῶν Πατέρων καὶ ὀρισμένων πηγῶν τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἐνδελεχὴς μελέτη τοῦ τεράστιου πηγαίου ὕλικου θὰ ἀπαιτοῦσε πολὺχρονη ἔρευνα ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ προέκυπτε μίᾳ μελέτῃ ἀρκετῶν ἑκατοντάδων σελίδων. Κατὰ τὴν ἐκτίμησή μας, τὰ στουδιτικὰ συγγράμματα ἀποτελοῦν ἀπὸ τίς σπουδαιότερες πηγές γιὰ τὴν ἔρευνα τοῦ συγκεκριμένου, δεδομένου ὅτι μᾶς παρέχουν τίς περισσότερες πληροφορίες γι' αὐτὴ τὴν περίοδο. Σὲ ἀρκετὲς ἱστορικῶν καὶ θεολογικῶν περιεχομένου μελέτες ὑπάρχουν σποραδικές νύξεις καὶ ἀναφορές γιὰ ἐπιμέρους ἀπόψεις τοῦ Θεοδώρου, χωρὶς μέχρι τώρα νὰ ὑπάρχει μίᾳ συνολικὴ παρουσίαση τῆς διδασκαλίας του γιὰ τίς συνόδους. Ὅσον ἀφορᾷ στὴν αὐθεντία τῶν συνόδων σὲ συνάρτηση μὲ ἄλλους φορεῖς ἐκφράσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας, βλ. Βασιλείου Τσίγκου, *Ἐκκλησιολογικὲς θέσεις τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Αὐθεντία καὶ πρωτεῖο*, ἔκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1999, σ. 211-220. Εἰδικὰ γιὰ τὸ θέμα τῆς στάσεως τοῦ Θεοδώρου ἔναντι τῆς ἑβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, βλ. ἐνδεικτικὰ Patrick Henry, «Initial Eastern assessments of the Seventh Oecumenical Council», *The Journal of Theological Studies* 25, 1 (1974), σσ. 75-92. Κωνσταντίνου Κορναράκη, *Ἡ θεολογία τῶν ἱερῶν εἰκόνων κατὰ τὸν ὄσιο Θεόδωρο τὸ Στουδίτη*, ἔκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 1998, σ. 99 κ.έ.

σύνοδοι τῆς ἐποχῆς καὶ ἡ στάση ἔναντι αὐτῶν τοῦ Θεοδώρου ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενο τῆς πρώτης ἐνότητας. Στὴν ἐπόμενη γίνεται λόγος γιὰ τὴν αὐθεντία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ καὶ παρουσιάζονται τὰ κριτήρια καὶ οἱ προϋποθέσεις ἐγκυρότητας καὶ ἀποδοχῆς τῶν συνόδων, ὅπως καταγράφονται κυρίως στὰ σπουδιτικά συγγράμματα καὶ στίς ἀπόψεις τοῦ, συγχρόνου μὲ τὸν Θεόδωρο, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρου (806-815).

I. ΟΙ ΣΥΝΟΔΟΙ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΚΑΙ Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΑΥΤΩΝ

Οἱ βασικὲς θέσεις τῆς περὶ συνόδων διδασκαλίας τοῦ Θεοδώρου

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κρίνεται ἀπαραίτητο νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὸ σχετικὸ πηγαῖο ὕλικό γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ, τὴν ἐγκυρότητα τῶν συνόδων καὶ τὴ στάση ἔναντι αὐτῶν τοῦ Θεοδώρου εἶναι ἰδιαίτερα ἀποσπασματικό, διάσπαρτο καὶ μὲ πολλὰ κενὰ στὰ διασωθέντα κείμενα, εἰδικὰ σ' αὐτὰ πού γράφθηκαν μέχρι τὴν ἔναρξη τῆς δευτέρας εἰκονομαχικῆς κρίσεως (815), μὲ ἀποτέλεσμα σὲ κάποια σημεία νὰ εἶναι δυσδιάκριτες οἱ ἐνδιαφέρουσες θέσεις τοῦ συντάκτη τους. Γιὰ τὴν πληρέστερη κατανόησή τους εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἱστορικὴ προσέγγιση τῶν γεγονότων σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀξιοποίηση τῶν διασωθέντων κειμένων κατὰ τὴ χρονολογικὴ σειρὰ συγγραφῆς τους.

Στὴν *Διαθήκη* τοῦ ὁ Θεόδωρος ἐπισημαίνει ὅτι ἀκολουθεῖ τίς ἔξι ἅγιες καὶ Οἰκουμενικὲς Συνόδους, καθὼς καὶ τὴν πρόσφατη σύνοδο πού συγκλήθηκε γιὰ δεύτερη φορὰ στὴ Νίκαια «κατὰ τῶν Χριστιανοκατηγόρων»⁵. Στίς ἐπιστολές του γράφει ὅτι ἀντλεῖ τὰ ἐπιχειρήματά του ἀπὸ τίς «συνοδικὲς ἐκφωνήσεις», τίς ἀποφάσεις τῶν συνόδων⁶. Στὰ ἀντικεινομαχικά του

5. *Διαθήκη*, P.G. 99, 1816A.

6. *Ἐπιστολὴ* 416, 5 (ἐφεξῆς σύντμηση *Ἐπ.*), *Ἐπ.* 532, 50, ἀπὸ τὴν κριτικὴ ἐκδοση τοῦ κειμένου τῶν ἐπιστολῶν: Theodori Studitae *Epistulae*, ἐκδότης Georgios Fatouros, *Corpus Fontium Historiae Byzantinae, Series Berolinensis*, (vol. XXXI / pars prior et pars altera), ed. H.-G. Beck, A. Kambylis, R. Keydell, ἔκδ. Walter de Gruyter, Berolini 1992. Ἀπὸ τὸ κείμενο τῶν ἐπιστολῶν καὶ ἀπὸ διασταυρούμενες πληροφορίες, κατέστη δυνατὴ ἡ χρονολόγηση τῶν περισσοτέρων καὶ γιὰ ὀρισμένες, ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς ἀκόμη καὶ τῆς ἡμέρας συγγραφῆς τους.

ἔργα, καὶ συγκεκριμένα στὸν Ἰελεγχὸ καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἀσεβῶν ποιημάτων, οἱ σύνοδοι παρουσιάζονται σὲ ἕναν κατάλογο «αὐθεντιῶν». «Τὰς τε ἀποστολικὰς καὶ πατρικὰς διδασκαλίας προσείσθαι· καὶ τὰς μὲν προγεγενημένας ἀγίας συνόδους ἀποδέχεσθαι»⁷. Τοῦτο προφανῶς ὀφείλεται, κατὰ μείζονα λόγο, στὸ ὅτι ὁ ἱερός πατήρ, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὀλόκληρη ἡ πατερική παράδοση, θεωροῦν πῶς ἡ σύνοδος στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ περισσότερο ἕνα ἔκτακτο γεγονός, παρὰ μίαν μόνιμη καὶ θεσμοθετημένη δραστηριότητα⁸, ὑπὸ τὴν ἔννοια τῆς τακτικῆς καὶ προκαθορισμένης συγκλήσεώς της.

Ἡ Ἐκκλησία, ἀναγκασμένη ἀπὸ τὰ ἀνακύπτοντα προβλήματα καὶ τὶς αἰρέσεις συνέρχεται «ἐν συνόδῳ», γιὰ νὰ διασώσει, βεβαιώσει καὶ διασφαλίσει τὴν ἀποκεκαλυμμένη ἀλήθειά της⁹, ἐπιδιώκοντας ἀφοῦ ὀριοθετηθεῖ τὰ ἀσφαλὴ πλαίσια τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ ζωῆς νὰ θωρακίσει τοὺς πιστοὺς της ἔναντι τῶν συχνὰ ἐμφανιζομένων αἰρετικῶν προσβολῶν. Μέσα στὴν Ἐκκλησία διαφυλάσσεται καὶ ἐρμηνεύεται ἡ ὀρθόδοξη ἀλήθεια καὶ διδασκαλία καὶ αὐτὴ διαθέτει τὶς «δογματικὰς δυνάμεις», ἔτσι ὥστε ὅταν, κατὰ καιροὺς, ἀναφύονται οἱ αἰρέσεις, νὰ τὶς ἀντιμετωπίζει μὲ τὰ «εὐσεβῶς δογματιζόμενα», τὰ ὀποῖα γεωροῦνται «πνευματοκινήτως» στὶς συνόδους. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἐκριζώνονται «τὰ τῆς ἀσεβείας ζιζάνια»¹⁰.

Τὰ δόγματα τῶν συνόδων μοιάζουν νὰ εἶναι γιὰ τὸν Θεόδωρο ἕνα σχεδὸν ἀποκλειστικὰ ἀμυντικὸ ὄπλο τῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν χρησιμοποιεῖ τὸ ἐπιχείρημα τῶν συνόδων (Ὀικουμενικῶν καὶ Τοπικῶν) προκειμένου νὰ θεμελιώσει τὴ χρῆση καὶ προσκύνηση τῶν ἱερῶν εἰκόνων, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι δὲν προσδιορίζει κάποια συγκεκριμένη σύνοδο, τονίζει μὲ ἔμφραση ὅτι οἱ Πατέρες αὐτῶν τῶν «ἀγίων» συνόδων εἶχαν μπροστὰ στὰ μάτια τοὺς τὸν Χριστὸ εἰκονογραφημένο, («ἐπ' ὄψεσιν αὐτῶν ὀρωμένου Χριστοῦ ἐγγεγραμμένου»¹¹).

7. Ἰελεγχὸς καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἀσεβῶν ποιημάτων, 18, P.G. 99, 465B.

8. Βλ. σχετικὰ Ἰωάννου Ζηζιούλα, ὀπ.παρ., σ. 178.

9. Σὲ καμία ὀμως περίπτωση δὲν μποροῦμε νὰ κάνουμε λόγο γιὰ προοδευτικὴ ἀποκάλυψη τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως ἀπὸ τὸν Χριστὸ μέσα στὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἡ ἀποκάλυψη ἐγινε κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Ἡ Ἐκκλησία κάνει λόγο γιὰ πνευματικὸ ἀγῶνα, πού ἀπαιτεῖται γιὰ τὴ μέθεξη τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τὴ διατύπωσή της διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, κάθε φορὰ πού ἀναφύονται διάφορες αἰρετικὲς διδασκαλίες.

10. Πρὸβλ. Ἰεπ. 463, 69-72.

11. Ἰελεγχὸς καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἀσεβῶν ποιημάτων, 16, P.G. 99, 646B. Βλ. καὶ Patrick O'Connell, *The Ecclesiology of St Nicephorus I (1758-828), Patriarch of Constantinople, Pentarchy and Primacy*, ἔκδ. Pontif. Institutum Studiorum Orientalium (*Orientalia Christiana Analecta* 194), Roma 1972, σ. 203.

Ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ ἐπὶ μοιχεία δεύτερος γάμος τοῦ αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ' (780-797) πυροδότησε τὴν ἐναρξη τῆς «μοιχειανικῆς» λεγομένης διαμάχης, ἡ ὁποία διήρκεσε δύο περίπου δεκαετίες (795-811)¹². Μὲ ἀφορμὴ τὸν παράνομο καὶ ἀντικανονικὸ αὐτὸ γάμο ὁ Θεόδωρος ἀναπτύσσει μίαν συστηματικὴ ἐπιχειρηματολογία, σχετικὰ μὲ τὸ ἀπαρξίαστο τῶν ἐντολῶν τῆς ᾽Αγίας Γραφῆς καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων. Βασιζόμενος σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον προσφιλή του ἀγιογραφικὰ ἐδάφια ἀπὸ τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴ (κεφ. 1, 18), προχωρεῖ ἀπὸ τὴν αὐθεντία τῆς ᾽Αγίας Γραφῆς στὴν αὐθεντία τῶν κανόνων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συνόδων. «*Παραγγελίαν γὰρ ἔχομεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου, παρ' ὃ παρελάβομεν, παρ' ὃ οἱ κανόνες τῶν κατὰ καιροὺς συνόδων καθολικῶν τε καὶ τοπικῶν ἐάν τις δογματίξῃ ἢ προστάσῃ ποιεῖν ἡμᾶς, ἀπαράδεκτον αὐτὸν ἔχειν μηδὲ λογίζεσθαι αὐτὸν ἐν κλήρῳ ἀγίῳ*». Συνεχίζοντας συμπληρῶνει πὼς ἀποφεύγει ἀκόμη καὶ νὰ ἀναφέρει τὴ φοβερὴ «*δυσφημία*» στὴν ὁποία ὁ ᾽Απόστολος καταλήγει¹³.

Ὅ,τι ἔχουμε παραλάβει καὶ ὃ,τι ἔχει ὀρισθεῖ ἀπὸ τοὺς κανόνες τῶν συνόδων, σύμφωνα μὲ τὴν ἐρμηνεία τῆς ἐντολῆς τοῦ ᾽Αποστόλου Παύλου, εἶναι ἱερό καὶ ἀπαρξίαστο. Οἱ κανόνες τῶν συνόδων εἶναι τῆς Ἐκκλησίας, δεδομένου ὅτι αὐτὴ τοὺς παρέλαβε ἀπὸ τοὺς ᾽Αποστόλους, αὐτὴ τοὺς θέσπισε μέσα ἀπὸ τὶς κατὰ καιροὺς τοπικὲς καὶ Οἰκουμενικὲς Συνόδους καὶ αὐτὴ μόνη τοὺς διαφυλάσσει καὶ τοὺς ἐρμηνεύει αὐθεντικά. Αὐτὸ εὐλόγως σημαίνει ὅτι καὶ ἡ κανονικὴ λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στὰ ἐνεργὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

Περὶ τῆς συνόδου τοῦ 806

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀνακύπτει ἓνα καίριο ἐρώτημα· ἐάν αὐτὴ ἡ γενικὴ τοποθέτηση τοῦ Θεοδώρου γιὰ τὶς συνόδους εἶναι συνεπὴς μὲ τὴ στάση ποὺ κράτησε γιὰ κάθε σύνοδο τῆς ἐποχῆς του. Στὶς συζητήσεις τοῦ ἔτους 808 ἐμφανίζεται νὰ ἀναφέρεται στὴ σύνοδο τοῦ 806 μὲ ἀρνητικὸ τρόπο. Δεδομένου

12. Γιὰ τὴν ἱστορικὴ καὶ θεολογικὴ παρουσίαση καὶ ἀνάλυση τῶν σχετικῶν γεγονότων βλ. Patrick Henry, «The Moechian Controversy and the Synod of January A.D. 809», *The Journal of Theological Studies* 20, 2 (1969), σσ. 495-522. Θεόδωρου Κορρέ, *Τὸ ζήτημα τοῦ δευτέρου γάμου τοῦ Κωνσταντίνου ΣΤ', Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὰ τέλη τοῦ Η' αἰῶνος*, Θεσσαλονίκη 1975. Βασιλείου Τσίγκου, *Ἐκκλησιολογικὲς θέσεις*, ὄπ.παρ., σσ. 67-92.

13. Ἐπ. 24, 96-101.

ὅτι θεωροῦσε τὶς ἀποφάσεις τῶν συνόδων Οἰκουμενικῶν καὶ Τοπικῶν ὡς ὑποχρεωτικές, ἦταν σημαντικό γι' αὐτὸν νὰ ἀποδείξει ὅτι ἡ συνάθροιση τῶν ἐπισκόπων, οἱ ὁποῖοι ἀποκατέστησαν «κατ' οἰκονομίαν» τὸν ἱερέα Ἰωσήφ στὴν Ἐκκλησία μὲ τὴν ἀπόφαση τῆς τοπικῆς συνόδου τοῦ 806, δὲν μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ σύνοδος.

Ἡ τοπικὴ αὐτὴ σύνοδος συνεκλήθη στὰ μέσα τοῦ 806, ὕστερα ἀπὸ αὐτοκρατορικὴ ἀπαίτηση, ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρου καὶ συμμετείχαν δεκαπέντε ἐπίσκοποι¹⁴. Σὲ ἀπολογητικὴ ἐπιστολὴ (γραμμμένη τὸ 808) πρὸς τὸν πατριάρχη Νικηφόρο ἐκθέτει τὰ γεγονότα τοῦ 806 καὶ ἀναφέρεται στὴ «σύνοδο» χαρακτηρίζοντάς την: «ἡ συνέλευσις ἐκείνη ἢ μικρὰ καὶ οὐκ οἶδ' ὅποια εἶπειν»¹⁵. Σὲ ἄλλη ἐπιστολὴ (γραμμμένη καὶ αὐτὴ τὸ 808) πρὸς τὸν μάγιστρο Θεόκτιστο, συζητεῖ ἐκτενῶς τὸν ἰσχυρισμὸ ὀρισμένων ὅτι ἡ ἀποκατάσταση τοῦ Ἰωσήφ στὴν ἱερωσύνη πραγματοποιήθηκε μὲ συνοδικὴ ἀπόφαση.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, λέγει, δὲν ἀνέχεται νὰ γίνεи καὶ νὰ εἰπωθεῖ τίποτε «παρὰ τοὺς κειμένους ὅρους καὶ νόμους», ἀκόμη καὶ στὴν περίπτωσι κατὰ τὴν ὁποία «πολλοὶ πολλαχῶς ποιμένες ἠφρονεύσαντο»¹⁶, ὅταν δηλαδὴ συγκροτοῦν μεγάλες καὶ «παμπληθεῖς» συνόδους καὶ δίνουν στοὺς ἑαυτοὺς τους τὸ ὄνομα τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ διερωτᾶται, γιατί νὰ προκαλεῖ θαυμασμὸ ἐὰν δεκαπέντε περίπου ἐπίσκοποι συγκεντρωθοῦν μὲ σκοπὸ νὰ ἀθωώσουν καὶ νὰ ἐπιτρέψουν νὰ ἱεουργεῖ αὐτὸς ὁ ὁποῖος καθαιρέθηκε ἀπὸ τοὺς κανόνες¹⁷. Ἐάν, λοιπόν, ἡ παραπάνω συνέλευσις δὲν εἶναι σύνοδος, τελικὰ τί εἶναι αὐτὸ πὸν χαρακτηρίζει μίᾳ σύναξι ἱεραρχῶν ὡς σύνοδος;

Στὴν ἴδια ἐπιστολὴ ἀπαντᾶ καὶ προχωρεῖ σὲ μίᾳ σαφέστατη ἐκκλησιολογικὴ τοποθέτησι, λέγοντας πὼς καμμία σύνοδος ὀρθοδόξων ἱεραρχῶν δὲν εἶναι κανονικὴ, ἐὰν δὲν στοιχίζεται ἀπόλυτα σὲ ὅσα ἔχουν θεσπισθεῖ ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς κανόνες. «Σύνοδος τοίνυν, δέσποτα, οὐ τὸ ἀπλῶς συνάγεσθαι ἱεράρχας τε καὶ ἱερεῖς, κἂν πολλοὶ ᾧσιν (κρείσσων γάρ, φησίν, εἷς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου ἢ μύριοι παραβαίνοντες), ἀλλὰ τὸ ἐν ὀνόματι Κυρίου ἐν τῇ ἐρευνῇ καὶ φυλακτικῇ τῶν κανόνων καὶ τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ὡς δοκεῖ τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῷ κανόνι καὶ τῷ γνώμονι τῆς ἀκριβείας»¹⁸.

14. Βλ. Ἔπ. 24, 67, Ἔπ. 555, 47: «ἐκ ροπῆς τοῦ κρατοῦντος». ἀπὸ μίᾳ μαρτυρία τοῦ Θεόδωρου πρέπει νὰ υποθέσουμε πὼς καὶ ὁ ἴδιος παρευρισκόταν στὴ σύνοδο. Βλ. Ἔπ. 43, 25-26.

15. Ἔπ. 25, 60-61. Patrick Henry, *The Moechian Controversy*, ὄπ.παρ., σ. 506.

16. Πρβλ. Ἱερ. 10, 21.

17. Ἔπ. 24, 62-68.

18. Ἔπ. 24, 69-74. Γιὰ τὸ παράθεμα στὴν παρένθεσι πρβλ. *Σοφία Σειράχ* 16, 3. Στὸ παραπάνω ἀπόσπασμα καθορίζονται κάποια ἀπὸ τὰ πλαίσια ἀσκήσεως τῆς ἀρχῆς τῆς «οἰκονο-

Στὸ παράθεμα αὐτὸ καταγράφεται ἕνα ἀπὸ τὰ κριτήρια κανονικῆς λειτουργίας τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ, τὸ ὁποῖο συνδέεται καὶ μὲ τὴν ἀποδοχὴ τῆς ἐγκυρότητας τῶν ἀποφάσεων κάθε συνόδου ἐκ μέρους τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος. Ἀσφαλῶς ὁ Θεόδωρος ἀναγνωρίζει ἐπὶ τὴν σύνοδο τὴν ἀποκλειστικὴ ἀρμοδιότητα νὰ ἐφαρμόζει, σὲ συγκεκριμένους περιπτώσεις, τοὺς ἱεροὺς κανόνες, ποὺ ἔχουν ἤδη θεσπιστεῖ· νὰ ἔχει δηλαδή, κατὰ κάποιον τρόπο, λειτουργία ἀνάλογοι μ' αὐτὴ τῶν δικαστηρίων. Τὸ σύνταγμα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱερῶν κανόνων λειτουργεῖ ὡς ἕνα σύνολο διατάξεων, ποὺ προϋπάρχουν τῆς ἀποστολικῆς καὶ πατερικῆς παραδόσεως καὶ διδασκαλίας, τὴν ὁποία παρέλαβε ἡ Ἐκκλησία καὶ βάσει τῶν ὁποίων λαμβάνονται ὄλες οἱ μεταγενέστερες ἀποφάσεις. Τὸ σύνολο τῶν κανόνων τοὺς ὁποίους οἱ σύνοδοι διατυπώνουν, ἀντλεῖ τὴν αὐθεντία του ἄνωθεν (εἶναι τὰ «δικαιώματα τοῦ Θεοῦ»), καὶ γι' αὐτὸ ὁ ἱερός πατὴρ δὲν ξεχωρίζει τὴν αὐθεντία τῶν Οἰκουμενικῶν ἀπὸ τὶς Τοπικὲς συνόδους.

Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν αὐθεντία καὶ ἐγκυρότητα τῶν προηγουμένων συνόδων, στὶς ὁποῖες οἱ συγκεντρωμένοι θεοφόροι Πατέρες δογματίζαν «ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι», αὐτὸ δὲν ἰσχύει γιὰ τὴν παρούσα συνάθροιση τῶν ἐπισκόπων. Ἄλλωστε, ὁ τρόπος ποὺ γράφει δείχνει ὅτι τὸν ἐνδιαφέρει περισσότερο νὰ παρουσιάσει τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνει μία σύναξη ἱεραρχῶν νὰ μὴ λογίζεται ὡς σύνοδος καὶ ὄχι τόσο τὶς ἐνδείξεις τῆς ἀγιοπνευματικῆς ἐμπνεύσεως τῶν πατέρων στὶς συνόδους. Γιὰ τὸν ἱερό πατέρα οἱ προηγούμενες σύνοδοι ἔχουν ὀριοθετήσει σαφῶς τὰ πλαίσια τῆς ἀληθείας τοῦ Θεοῦ, μὲ ἀποτέλεσμα οἱ τωρινὲς σύνοδοι νὰ δεσμεύονται καὶ νὰ μὴ μποροῦν νὰ κάνουν τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ ἐμμένουν σ' αὐτὴν τὴν ἀλήθεια. Συνεπῶς, βασιζόμενος στὸ κριτήριο τῆς ἀληθείας σὲ καμμία περίπτωση δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἀναγνωρίσει καὶ νὰ συναριθμηθεῖ τῇ σύνοδο τοῦ 806 ὡς ἐγκυρη, γιατί, κατὰ τὴν ἐκτίμησή του, ἦταν ἀδιανόητο νὰ θεωρηθεῖ ὅτι μὲ αὐτὴ τὴ «μικρὰ συνέλευση» τῶν ἐπισκόπων λειτούργησε κανονικὰ ὁ συνοδικὸς θεσμός.

μίας» ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους. Ἡ «οἰκονομία» θεωρεῖται μία χαλάρωση στὴν «κατ' ἀκριβείαν» τήρηση τῶν κανόνων, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι μπορεῖ νὰ ἀγγίξει τὰ ὄρια τῆς αὐθαιρεσίας. Ἡ ἀσκήση τῆς «οἰκονομίας» πρέπει νὰ εἶναι λογικὴ καὶ μετρημένη «ὡς δοκεῖ τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῷ κανόνι καὶ τῷ γνώμονι τῆς ἀκριβείας». Εἶναι γεγονός ὅτι ὁ γνωστός γιὰ τὶς αὐστηρὲς ἀρχές του καὶ τὴν ἐμμονὴ του στὴν ἀκριβεία Θεόδωρος, δὲν ἀποκλείει ὅπωσδήποτε κάποια χαλάρωση καὶ ἐφαρμογὴ τῆς «οἰκονομίας». Περισσότερα βλ. ἐπὶ τὴν μελέτη τοῦ Ἱερῶν. Κοτσῶνη, *Προβλήματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας*, Ἀθήνα 1957. Χρυσοστόμου Κωνσταντινίδου, *Ἡ ἀναγνώριση τῶν μυστηρίων τῶν ἑτεροδόξων στὶς διαχρονικὲς σχέσεις Ὁρθοδοξίας καὶ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ*, ἔκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 1995, σσ. 162-178.

Περὶ τῆς συνόδου τοῦ 809

Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 809, ὕστερα ἀπὸ αὐτοκρατορικὴ ἀπαίτηση, μία νέα σύνοδος συγκλήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη¹⁹. Δὲν εἶναι γνωστὸ πόσοι ἀκριβῶς ἐπίσκοποι ἦσαν παρόντες. Γνωρίζουμε ὅτι «ἐν τῇ πολυανθρώπῳ συνόδῳ» παρευρίσκονταν τρεῖς ἀξιωματοῦχοι («συγκαθεζομένων καὶ τριῶν τῶν μεγίστων ἀξιωματῶν»), καθὼς καὶ τέσσερις συλληφθέντες Στουδίτες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Θεόδωρος²⁰. Οἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου ἦταν ἢ ἐκ νέου ἀποκατάσταση τοῦ ἱερέα Ἰωσήφ, ἢ ἐκπτώση τοῦ Ἰωσήφ (ἀδελφοῦ τοῦ Θεοδώρου) ἀπὸ τὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο τῆς Θεσσαλονίκης, ἢ καταδίκη καὶ ἢ ἐξορία τῶν Στουδιτῶν, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχαν δεχθεῖ τὴν ἄσκηση τῆς «οἰκονομίας», πὺν κατὰ καιροὺς ἐφήρμοζαν οἱ ἅγιοι. Ὁ Θεόδωρος, γιὰ δευτέρη φορά, ἐξορίσθηκε γιὰ δύο μισαῖα χρόνια στὸ νησί Χάλκη τῶν Πριγκηποννήσων. Ὅπως ἦταν ἀναμενόμενο, οἱ συνοδικὲς ἀποφάσεις προκάλεσαν τὴν ἐκπληξη, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄμεση ἀντίδρασή του, μὲ τὴν συγγραφὴ δεκάδων ἐπιστολῶν γραμμένων ἀπὸ τὴν ἐπομένῃ κιόλας ἡμέρα.

Στὶς ἐπιστολὲς αὐτὲς τῆ «*συνέλευση τῶν ἐπισκόπων*» τοῦ 809 τὴν ἀποκαλοῦσε «*μοιχοσύνοδο*» καὶ «*ψευδοσύλλογο*»²¹. Μὲ τὶς ἀποφάσεις τῆς, τὶς ὁποῖες χαρακτήριζε «*μοιχειανικὴ ψευδοδοξία*»²², ἡ σύνοδος γέννησε μία «*πολυσχεδὴ αἵρεση*»²³, πὺν ὁ ἴδιος τῆς ἔδωσε τὸ ὄνομα «*μοιχειανικὴ αἵρεση*»²⁴. Μὲ βάση τὴν ἀρνητικὴν προσέγγισή του, γίνεται εὐκόλα κατανοητὸ ὅτι δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἀναγνωρίσει καὶ νὰ συναριθμηθεῖ καὶ αὐτὴ τῆ σύνοδο ὡς ἔγκυρη, ἀφοῦ γιὰ μία ἀκόμη φορά ἦταν βαθύτατα πεπεισμένος ὅτι οὔτε τώρα λειτουργοῦσε κανονικὰ ὁ συνοδικὸς θεσμός.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐγκυρότητας τῶν συνόδων

Ἀπὸ ὅσα μέχρι τώρα ἀναφέρθηκαν φαίνεται ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς ἐγκυρότητας τῶν συνόδων θὰ γίνῃ πραγματικὰ κρίσιμο γιὰ τὸν ἱερό πατέρα, ὅταν συνάξεις οἱ ὁποῖες ἀξιῶνουν νὰ θεωρηθοῦν σύνοδοι σὲ δύο περιπτώ-

19. Βλ. Ἐπ. 555, 53: «ἐκ προστάγματος βασιλικῶν». Βλ. καὶ Θεοφάνους, *Χρονογραφία*, σ. 484, 19-28. Γιὰ τὴν σύνοδο τοῦ 809, βλ. καὶ P. Henry, *δπ.παρ.*, σ. 509 κ.έ.

20. Ἐπ. 48, 91-92, πρβλ. καὶ Ἐπ. 34, 24-25.

21. Ἐπ. 30, 5, Ἐπ. 33, 68, Ἐπ. 48, 47, Ἐπ. 49, 112-113, Ἐπ. 555, 104.

22. Ἐπ. 48, 4-5.

23. Ἐπ. 555, 77.

24. Ἐπ. 553, 35.

σεις θὰ τὸν στιγματίσουν ὡς ἀναθεματισμένο. Οἱ ἀποφάσεις τῶν συνόδων τοῦ 806 καὶ 809 ἀναμφίβολα ἦταν γι' αὐτὸν μία ἐξαιρετικά δυσάρεστη ἐμπειρία καί, προφανῶς, θὰ πρέπει νὰ προβληματίσθηκε σχετικά μὲ τὸν τρόπο λειτουργίας τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ καὶ τὸ βαθμὸ τῆς συνοδικῆς ἐγκυρότητας στὴν ἐποχὴ του.

Αὐτὸ ἴσως συνέβαλε, καὶ σὲ κάποιον βαθμὸ ἐξηγεῖ, τὴν ἀπὸ τὴν περίοδο αὐτὴ καὶ μετέπειτα ἀϋξάνομενη ἀποδοχὴ καὶ ἀναγνώριση τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὶς συνόδους οἱ ὁποῖες συγκλήθηκαν μέχρι τὸ τέλος τοῦ ὀγδοῦ αἰώνα. Ἡ συχνὰ χρησιμοποιούμενη ἔκφραση γιὰ τὶς «Ἑπτὰ Οἰκουμενικῆς Συνόδους» δὲν σημαίνει πῶς στὴ συνέχεια δὲν ὑπάρχουν ἐγκυρες καὶ ἀναγνωρισμένες σύνοδοι, ἢ ὅτι ἔπαυσε νὰ λειτουργεῖ ὁ συνοδικὸς θεσμός. Ἐλλοστὴ ἡ «συνείδηση» τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος ἀποτελεῖ κάθε φορὰ τὸ ἔσχατο κριτήριον καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὁποία τελικὰ ἐπικυρώνει ἢ ἀκυρώνει τὶς ἀποφάσεις ὄλων τῶν συνόδων καὶ ἐπισφραγίζει τὸ κύρος τους²⁵. Πάντως εἶναι γεγονός ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση διατήρησε ἐξαρχῆς σοβαρότατες ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν ἀναγνώριση τῶν συνόδων τοῦ 806 καὶ 809.

Σὲ δύο ἐπιστολὲς (γραμμμένες ἢ μία τὸ 808 καὶ ἡ ἄλλη τὴν ἐπομένη ἡμέρα μετὰ τὸ τέλος τῆς συνόδου τοῦ 809) πρὸς τὸν πατριάρχη Νικηφόρο, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα κριτήρια ὀρθοδοξίας καὶ ἐκκλησιαστικότητος πού παραθέτει, δηλώνει ὅτι ἀποδέχεται *«πᾶσαν καθολικὴν καὶ τοπικὴν σύνοδον ἐγκεκρομένην»*, καθὼς καὶ *«τὰς παρ' αὐτῶν ἐκφωνηθείσας κανονικὰς διατυπώσεις»*²⁶. Ἐδῶ ἀξίζει νὰ προσεχθεῖ ἡ φράση *«ἐγκεκρομένην σύνοδον»*, ἡ ὁποία περιορίζει τὶς συνόδους σ' αὐτὲς πού ἐγκρίθηκαν καὶ ἀναγνωρίσθηκαν. Ταυτόχρονα ἐγείρεται ἓνα πολὺ ἐνδιαφέρον ἀλλὰ καὶ δύσκολο ἐρώτημα: ποῖο κριτήριον χαρακτηρίζει αὐτὴ τὴν περίοδο μία σύνοδο *«ἐγκεκρομένην»*;

Στὰ κείμενα τοῦ Θεοδώρου δὲν βρίσκουμε κάποια ὀλοκληρωμένη ἀπάντηση, παρὰ μόνον μία μαρτυρία. Στὴ δευτέρῃ ἐπιστολῇ (γραμμμένη τὸ 809) πρὸς τὸν πάπα Ρώμης Λέοντα Γ', στὸ ἐπίθετο *«ἐγκεκρομένην»* προστίθεται ἓνας γενικὸς προσδιορισμὸς *«τῇ ἀληθείᾳ»*, χωρὶς νὰ ἀναλύεται περισσότερο²⁷. Ἐτσι παραμένει ἀναπάντητο στὰ κείμενα ἓνα ἀκόμη ἐρώτημα: ποιὲς σύνοδοι τῶν ἡμερῶν τοῦ Θεοδώρου θεωροῦνται *«ἐγκεκρομένες»*; Ἐλλοστὴ

25. Βλ. Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, *δπ.παρ.*, σ. 59. Ὁ καθηγητὴς Ἀλιβιζάτος ἐπιχειρεῖ καὶ δίδει ἓναν γενικὸ πλὴν ὁμῶς ἀκριβῆ καὶ περιεκτικὸ ὄρισμό τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας, σ. 28. Βλ. καὶ Ἰωάννου Καρμίρη, *Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία*, *δπ.παρ.*, σ. 331 κ.έ. Chrysostomos Constantinidis, *δπ.παρ.*, σ. 206.

26. Ἐπ. 25, 33-35, Ἐπ. 30, 9-11.

27. Ἐπ. 34, 134.

δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι γράφοντας πρὸς τὸν πάπα βλέπει «*ἐκείνην τὴν ἔδραν*» ὡς στήριγμα σταθερότερο ἀκόμη καὶ ἀπὸ Οἰκουμενικὴ σύνοδο²⁸. Ἀπὸ τὴ διερεύνηση τῶν πηγῶν, ποὺ ἀναφέρονται στὶς θέσεις του γιὰ τὴν ἐγκυρότητα τῶν συνόδων τοῦ 806 καὶ 809, συμπεραίνουμε ὅτι δὲν φαίνεται κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ νὰ θεωρεῖ τις συνόδους ὡς ἐκκλησιολογικὰ ἀπαραίτητες, στὴν περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία οἱ ἀποφάσεις τους δὲν συνάδουν μὲ τὴ δογματικὴ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ στάση τοῦ Θεοδώρου ἔναντι τῆς Ἑβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου

Ἐνα ἀπὸ τὰ κυριότερα χαρακτηριστικὰ τῶν συγγραμμάτων του, τὸ ὁποῖο ἀξίζει ἰδιαίτερας προσοχῆς καὶ διερευνήσεως, ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἀκόμη καὶ λίγους μῆνες πρὶν τὴν ἐπανάραξη τῆς Εἰκονομαχίας (815) ἐξακολουθεῖ νὰ διστάζει κάθε φορὰ ποὺ θέλει νὰ μιλήσει γιὰ τις συνόδους. Συγκεκριμένα οἱ ἀναφορές του γιὰ τὴν Ἑβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο εἶναι λιγοστές, δίνοντας τὴν ἐντύπωση πὼς διατηροῦσε γι' αὐτὴν κάποιες ἐπιφυλάξεις. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι μέχρι τὸ θάνατο τοῦ θείου καὶ πνευματικοῦ του πατέρα Πλάτωνα, τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 814, ὁ Θεόδωρος ἀναφέρεται ἐλάχιστα στὴ συμμετοχὴ τοῦ Πλάτωνα στὴ Σύνοδο²⁹ ἢ ἀκόμη καὶ στὴ Σύνοδο καθεαυτὴν. Συγκεκριμένα, στὸ ἔργο του *Ἐπιτάφιος εἰς Πλάτωνα τὸν ἑαυτοῦ πνευματικὸν πατέρα*, ὁμιλεῖ πολὺ λίγο γιὰ τὸ ἐπίτευγμα τῆς Συνόδου νὰ ἐπαναφέρει τὴν τιμητικὴν προσκύνηση τῶν ἱερῶν εἰκόνων³⁰.

Βεβαίως αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ γνωρίζει καλὰ τις δογματικὲς συζητήσεις ποὺ ἔγιναν κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐργασιῶν τῆς

28. Βρισκόμαστε ἀκόμη στὴν περίοδο κατὰ τὴν ὁποία ὁ Θεόδωρος διατηρεῖ μία μᾶλλον ἐπιφυλακτικὴ στάση γιὰ τὴν Ἑβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο.

29. Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Σακουδιῶνος Πλάτων συμμετεῖχε στὶς ἐργασίες τῆς Ἑβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὁ βιογράφος τοῦ Θεοδώρου, Μιχαὴλ σημειώνει ὅτι ἦταν στενὸς σύμβουλος τοῦ πατριάρχου Ταρασίου, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο παρὰ ἔπαινο γι' αὐτὸν «*Πλάτων... δὴ Ταρασίω... ἐνωθείς, σύμβουλος αὐτῷ τὰ πάντα καὶ συλλήπτωρ δεξιὸς καθίσταται*». Βλ. *Βίος Β'*, P.G. 99, 240C. *Βίος Α'*, P.G. 99, 121A. Τὸ ὄνομα τοῦ ἡγουμένου Πλάτωνα ἐμφανίζεται στὸν κατάλογο τῶν ἡγουμένων, οἱ ὁποῖοι ὑπέγραψαν τὴν ὁμολογία τῆς πίστεως στὴ δευτέρη συνεδρία τῆς συνόδου, βλ. *Mansi*, 12, 1111E: «*Πλάτων ἡγούμενος Σακουδεῶνος ἐξεφώνησεν ὁμοίως*».

30. *Ἐπιτάφιος εἰς Πλάτωνα τὸν ἑαυτοῦ πνευματικὸν πατέρα*, 24, P.G. 99, 828AB. Βλ. καὶ Θεοδώρου Κορρέ, *Τὸ ζήτημα τοῦ δευτέρου γάμου*, ὅπ.παρ., σ. 48. Γιὰ τὴ θεολογία τῶν εἰκόνων, ὅπως παρουσιάζεται στὴ διδασκαλία τῆς Ἑβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, βλ. τὴ μελέτη τοῦ π. Θεοδώρου Ζήση, *Οἱ εἰκόνες στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, ἐκδ. Βυρέννιος, Θεσσαλονικὴ 1995.

Ἐβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (787), καί οἱ ὁποῖες ὀδήγησαν στή σύνταξη τοῦ δογματικοῦ τῆς Ὅρου³¹. Στά ἀντιεικονομαχικά του ἔργα δέν ἀναφέρεται σαφῶς καί δέν ἀξιοποιεῖ τις συζητήσεις αὐτές στό βαθμό πού θά ἀνέμενε κανεῖς. Σέ μία ἐπιστολή του, γραμμένη πολὺ ἀργότερα (821-826) πρὸς τὸν Ἰωάννη Γραμματικό, ἀνάμεσα σέ ἄλλες μαρτυρίες παραθέτει καί μία σύντομη θέση τῆς Συνόδου³². Φαίνεται λοιπὸν πὼς πολὺ καθυστερημένα, καί ἴσως ἀπὸ τὴν ἄμεση ἀνάγκη νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν ἐπιχειρηματολογία τῶν εἰκονομάχων καί νὰ ἀντικρούσει τις ἀποφάσεις τῆς εἰκονομαχικῆς συνόδου τῆς Ἁγίας Σοφίας (815), παρακινήθηκε καί σταδιακὰ ἄλλαξε τὴ μέχρι τότε ἐπιφυλακτικὴ στάση πού διατηροῦσε ἀπέναντι στὴ Δευτέρα ἐν Νικαία Σύνοδο, καί τελικὰ τὴν ἀναγνώρισε ὀριστικὰ ὡς Ἐβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο.

Στὴν ἐπιστολή (γραμμένη κατὰ τὰ ἔτη 815-820) πρὸς τὸν μοναχὸ Νικόλαο, ἀναλύει λεπτομερῶς τις τέσσερις κατηγορίες ἐπιχειρημάτων του κατὰ τῆς Εἰκονομαχίας: «ἀπὸ φυσικοῦ δόγματος, ἀπὸ ἀρχαίας ἱστορίας, ἀπὸ φωνῶν ἁγίων, ἀπὸ συνοδικῆς ἀποφάσεως»³³. Καί ἐνῶ στὴ διαμάχη τῆς μοιχείας δέν διέθετε τὸ τελευταῖο ἐπιχείρημα, στὴν περίπτωση ὅμως τῆς εἰκονομαχικῆς αἰρέσεως αὐτὴ εἶχε ἤδη ἐπίσημα καταδικασθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, μὲ τις ἀποφάσεις τῆς Ἐβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ἡ ἀναφορὰ στὴν αὐθεντία τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Συνόδου

Ἐνῶ θά ἀνέμενε κανεῖς νὰ ἀξιοποιήσει ὁ Θεόδωρος τὴ συνοδικὴ καταδίκη τῶν εἰκονομαχικῶν ἐπιχειρημάτων ἀπὸ τὴν Δευτέρα ἐν Νικαία Σύνοδο, μία προσεκτικότερη ἀνάγνωση κυρίως τῶν ἐπιστολῶν του (αὐτῶν πού ἔχουν γραφεῖ μετὰ τὸ 815) ἀποκαλύπτει τὸ ἐξῆς παράδοξο. Ἀναζητεῖ συνοδικὴ θεμελίωση ὄχι στὴν τελευταία Σύνοδο τῆς Νικαίας, ἀλλὰ στὴν προηγούμενῃ τῆς, τὴν ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτη Σύνοδο τοῦ 692, τὴν ὁποία ἀναφέρει ἄλλοτε ὡς «ἐκτὴ σύνοδο» καί ἄλλοτε ὡς «ἡ μετὰ τὴν ἕκτην οἰκουμενικὴν σύνοδο»³⁴. Γιατί ὅμως παραλείπει νὰ ἀναφερθεῖ μὲ σαφῆ τρόπο στὶς ἀποφάσεις τῆς Ἐβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου καί ἀντλεῖ ἐπιχειρήματα ἀπὸ

31. Βλ. Mansi, 13, 377-380, Ἰωάννου Καρμίρη, *Τὰ Δογματικά καὶ Συμβολικά Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τ. I, Ἀθῆναι 1960, σ. 238-241.

32. Ἐπ. 528, 94-96: «Τῆς ἐν Νικαία συνόδου τὸ δεύτερον. Καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν».

33. Ἐπ. 416, 3-5.

34. Βλ. Ἐπ. 221, 123, Ἐπ. 416, 29-30, Ἐπ. 462, 32.

μία προηγούμενη Σύνοδο, γιὰ τὴν ὁποία προφανῶς πρέπει νὰ γνωρίζε πῶς δὲν εἶχε συγκληθεῖ ὑπὲρ τῶν εἰκόνων³⁵;

Θεωροῦμε πῶς ὑπάρχουν ὀρισμένοι λόγοι ἢ ἔνδεχομένως καὶ κάποια σκοπιμότητα γιὰ τὴ συγκεκριμένη προτίμηση. Καταρχὴν, θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ ἡ ἰσχύς τοῦ ἐπιχειρήματος τῆς ἀρχαιότητας ἢ τῆς χρονικῆς προτεραιότητας, ὅπως αὐτὸ χρησιμοποιεῖται στὴν προσπάθειά του νὰ ἀντικρούσει τὴν εἰκονομαχικὴ σύνοδο τῆς Ἱερείας τοῦ 754. Στὴν ἐπιστολὴ πρὸς τὸ μαθητὴ του Νικόλαο (γραμμμένη τὸ 815-820), γράφει σχετικὰ: «*ἡ ἐν Βλαχέρναις παρ' αὐτοῖς [ἐννοεῖ τοὺς Εἰκονομάχους] λεγομένη σύνοδος κατὰ τῆς εἰκόνας Χριστοῦ πολὺ μεταγενεστέρα τῆς μετὰ τὴν ἕκτην συναθροισθείσης ὑπὲρ τῆς εἰκόνας Χριστοῦ· καὶ ἡ μὲν ἀποδεδεγμένη παρὰ τοῖς πέντε πατριάρχαις, ἡ δὲ ἀναθεματιζομένη παρὰ τοῖς τέσσαρσιν ὡς χριστομάχος. ἔπειτα καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ὡς ὁμόφρων τῇ μετὰ τὴν ἕκτην συνόδῳ εὐπρόσιτος παρὰ τοῖς πέντε, ἡ δὲ νῦν ἀθροισθεῖσα ἐπὶ βεβαιώσει τῆς ἐν Βλαχέρναις κατὰ τῆς εἰκόνας Χριστοῦ ἀπόπτυστος ὡς κἀκείνη*»³⁶. Θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὸ ἐπιχείρημα τῆς ἀρχαιότητας ἢ τῆς χρονικῆς προτεραιότητας εἶναι ἰδιαίτερα οἰκτεῖο σὲ πληθῶρα πατερικῶν κειμένων καὶ ὁ Θεόδωρος συχνὰ καταφεύγει στὴ χρῆση του³⁷.

35. Ἀπὸ τοὺς 102 κανόνες, τοὺς ὁποίους ἐξέδωσε ἡ Πανθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, μόνον ἓνας σχετίζεται μὲ τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων. Στὴν ἐπιστολὴ 416, 30-32 χρησιμοποιεῖ τὸ σχετικὸ 82ο κανόνα τῆς Συνόδου σὲ δική του συντεταγμένη μορφή: «*δρίζομεν τοίνυν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἁμνοῦ ἀναστηλοῦσθαι τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ*». Γιὰ τὸ πλήρες κείμενο τοῦ κανόνα βλ. *Mansi*, 11, 977E-980B. Πηδάλιον, σ. 292. Ἰωάννου Καρμίρη, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ*, ὅπ.παρ., σ. 234. Βλ. καὶ Θεοδώρου Ζήση, *Οἱ εἰκόνες*, ὅπ.παρ., σ. 17-18 καὶ σ. 50. Οἱ εἰκονομάχοι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς εἰκονομαχικῆς συνόδου τοῦ 745 ἀρνήθηκαν τὴ σύνοδο τοῦ 692, ἡ ὁποία ἀναγνωρίσθηκε ὡς Οἰκουμενικὴ, στὴ συνείδηση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσπάθησαν νὰ παρουσιάσουν τὴ σύνοδο τῆς Ἱερείας ὡς ἕβδομη ἁγία, μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδο. Βλ. *Mansi*, 13, 208. Βασιλείου Γιαννοπούλου, *Αἱ χριστολογικαὶ ἀντιλήψεις τῶν εἰκονομάχων*, Ἀθήναι 1975, σ. 62, σημ. 40.

36. Ἐπ. 416, 46-53: «*Ὁ δρος τῆς συνόδου τῆς Ἱερείας παραδίδεται, μάλλον πλήρης, στὰ πρακτικὰ τῆς Ἑβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Γιὰ τίς δύο εἰκονομαχικῆς συνόδους βλ. Paul J. Alexander, «Church Councils and Patristic Authority, The Iconoclastic Councils of Hieria (754) and St. Sophia (815)», *Harvard Studies in Classical Philology* 63 (1958), σσ. 493-505. Βασιλείου Γιαννοπούλου, *Αἱ χριστολογικαὶ ἀντιλήψεις*, ὅπ.παρ., σσ. 49-55 καὶ 84 κ.ἔ. Παναγιώτη Χρήστου, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία, τόμος Ε', Πρωτοβυζαντινὴ Περίοδος ΣΤ'-Θ' αἰῶνες*, ἔκδ. Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 1992, σσ. 41-45.*

37. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλες ἀναφορὲς στὶς ὁποῖες ὁ Θεόδωρος ἀξιοποιεῖ αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα, ὅταν χρησιμοποιεῖ τὴ φράση «*ἡ διακρατοῦσα ἀρχαία παράδοσις*» ἢ προτρέπει «*τὰ παλαιὰ ἔθνη κρατεῖτω*». Βλ. *Ἀντιρρητικός Α'*, 19, P.G. 99, 349AB καὶ *Ἀντιρρητικός Β'*, 48, P.G. 99, 388D.

Στὸ ἐρώτημα, γιατί νὰ γίνει ἡ συγκεκριμένη ἀναφορὰ σ' αὐτὴ τὴ σύνοδο, ἢ ἀπάντηση εἶναι ὅτι πιθανὸν νὰ ὀφείλεται σὲ κάποια σκοπιμότητα ἢ σὲ ὀρισμένη τακτικὴ ποῦ ἀκολουθοῦσε³⁸. Οἱ εἰκονομάχοι διαμέσου τῆς εἰκονομαχικῆς συνόδου τοῦ 815 ἀπέριπταν τὴν ἐγκυρότητα καὶ αὐθεντία τῆς Ἑβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὁ Θεόδωρος ἐπιθυμοῦσε νὰ ὑπερασπίσει τὴν αὐθεντία της χωρὶς νὰ χρησιμοποιοῦσε τὶς ἀποφάσεις της ὡς βάση διαλόγου μὲ τοὺς εἰκονομάχους. Θέλοντας στὴν εἰκονομαχικὴ σύνοδο τοῦ 815 νὰ καταστήσει σαφὲς ὅτι ἡ περὶ εἰκόνων διδασκαλία τῆς Ἑβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἦταν κατὰ πάντα σύμφωνη μὲ σύνολη τὴν προγενέστερη ἐκκλησιαστικὴ παράδοση, εἶναι εὐνόητο ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποφύγει τὴ θεώρηση τῆς αὐθεντίας καὶ οἰκουμενικότητος τῆς Συνόδου ὡς δεδομένης.

Γι' αὐτὸ, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι γνωρίζει τὶς ἀποφάσεις της, τὴν παρακάμπτει καὶ τεκμηριώνει τὴν εἰκονολογικὴ του ἐπιχειρηματολογία σὲ ἀρχαιότερες καὶ κοινῶς ἀποδεκτές, καὶ ἀπὸ τοὺς εἰκονομάχους, μαρτυρίες τῆς Παραδόσεως. Καὶ τοῦτο, γιατί προφανῶς ἤθελε νὰ μειώσῃ, κατὰ τὸ δυνατόν, τὶς ἀναμενόμενες ἐκ μέρους τους ἐνστάσεις. Παράλληλα, μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, καθὼς ὑπερασπιζόταν τὴ θεολογία τῶν ἱερῶν εἰκόνων θὰ κατέληγε στὴν αὐτονόητη ἀπόδειξη τῆς ἐγκυρότητας καὶ αὐθεντίας τῆς Συνόδου³⁹. Μὲ ἄλλα λόγια, ὁ ἰδιαιτέρος χειρισμὸς τοῦ θέματος ἀπαιτοῦσε νὰ ἐφαρμοστῆ συγκεκριμένη καὶ ἀποτελεσματικὴ τακτικὴ, κάτι ποῦ δὲν εἶναι καθόλου ἄγνωστο στὸν προσεκτικὸ ἀναγνώστη τῶν στουδιτικῶν ἐπιστολῶν⁴⁰.

Τοπικὴ ἢ Οἰκουμενικὴ ἢ Δευτέρα ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος;

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ δοῦμε μία ἀκόμη πλευρὰ τοῦ θέματος, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ ἐπιστολικά κείμενα. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς περιο-

38. Κωνσταντίνου Κορναράκη, *Ἡ θεολογία*, ὄπ.παρ., σ. 99.

39. Ὁπ.παρ., σ. 100.

40. Θὰ μπορούσαν νὰ ἀναφερθοῦν καὶ ἄλλες περιπτώσεις. Γιὰ παράδειγμα τὴν χαρακτηρισζόμενη ἀπὸ τὸν ἴδιο ὡς «μικρὰ συνέλευση» τοῦ 806, τὴν ἀποκαλεῖ «καθολικὴ σύνοδος» σὲ ἐπιστολὴ (γραμμμένη τὸ 809-811) πρὸς τὸν Βασίλειο, τὸν ἡγούμενο τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα, Ἑπ. 555, 53-54. Ἀσφαλῶς καὶ δὲν ὑφίσταται κάποιος λόγος νὰ πιστέψῃ κανεὶς ὅτι οἱ δεκαπέντε ἐπίσκοποι ποῦ τὴ συγκρότησαν εἶχαν τέτοια ὑψηλὴ ἰδέα γιὰ τὴ σύνοδό τους ὥστε νὰ τὴ θεωροῦν καθολικὴ. Ὁ συγκεκριμένος χαρακτηρισμὸς ἐντάσσεται στὶς ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν καὶ ἐξυπηρετεῖ τὴν τακτικὴ τοῦ Θεοδώρου, ὁ ὁποῖος μεγαλοποιώντας τὴ σύνοδο, ἐπεδίωκε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο νὰ προσελκύσει τὴν προσοχὴ τῶν συνομιλητῶν του καὶ νὰ ἀξήση τὸν ἀριθμὸ τῶν ὑποστηρικτῶν τῶν ἀπόψεών του.

δου τῆς διαφωνίας του μὲ τὸν πατριάρχη Ταράσιο, ὁ Θεόδωρος προσπάθησε νὰ ὑποβαθμίσει τὴν οἰκουμενικὴ σημασία τῆς Συνόδου. Μέχρι καὶ τὸ ἔτος 823 θὰ ὑπάρχουν κάποιοι «*δήθεν φιλοπάτορες*», ποὺ θὰ τοῦ θυμίζουν ὅτι συνήθως τὴν ἀποκαλοῦσε «*τοπικὴ*» καὶ ὄχι «*οἰκουμενικὴ*» σύνοδο, κάτι τὸ ὁποῖο καὶ ὁ ἴδιος παραδέχεται ὅτι ἔκανε, ὅπως γράφει χαρακτηριστικὰ πρὸς τὸν ἐπίσκοπο Νικαίας Πέτρο⁴¹. Πραγματικὰ σὲ μία ἐπιστολὴ, γραμμὲν τὸ 809 στὸ μαθητὴ του Ἀρσένιο, φαίνεται νὰ κάνει δεκτὴ τὴν ἀποψη ὅτι ἡ Ρώμη ἀναγνώρισε τὴ Σύνοδο τοῦ 787 ὡς τοπικὴ καὶ ὄχι ὡς οἰκουμενικὴ⁴². Ὁ πρωταρχικὸς λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Θεόδωρος θεωρεῖ τὴν Ἐβδόμη Οἰκουμενικὴ ὡς τοπικὴ Σύνοδο, εἶναι ἡ μὴ κανονικὴ ἐκπροσώπηση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης καὶ τῶν πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς στὴ Σύνοδο αὐτῇ, γεγονός τὸ ὁποῖο ὄχι μόνο γνώριζε πολὺ καλά, ἀλλὰ καὶ ἐξακολούθησε νὰ ἀναφέρεται («*ὡς φασίς*») τουλάχιστον μέχρι τὸ ἔτος 809⁴³.

Ὅταν ὁμοῦ βρέθηκε κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῆς εἰκονομαχικῆς συνόδου τοῦ 815 ἔπρεπε νὰ προχωρήσει στὴν ἀναγνώρισί της ὡς Οἰκουμενικῆς, γιὰ τὴν ὁποῖα ἔκρινε ὅτι θὰ μποροῦσε νὰ κατηγορηθεῖ γιὰ ἀσυνέπεια. Ἀναμφίβολα, μία μομφὴ γιὰ ἀσυνέπεια ἢ καὶ διγλωσσία («*ἀμφοτερογλωσσία*») θὰ ἦταν ἀνακόλουθη καὶ ἀσυμβίβαστη μὲ τὶς ἀρχὲς τοῦ Θεοδώρου καὶ θὰ φρόντιζε αὐτὸς ἀμέσως νὰ τὴν ἀπορρίψει. Κατὰ συνέπεια, ὅπως ἐπισημάνθηκε, εἶχε κάθε λόγο νὰ θεμελιώσει τὴν ἐπιχειρηματολογία του σὲ προηγουμένη σύνοδο, τῆς ὁποίας οὐδέποτε ἀμφισβήτησε τὴν αὐθεντία καὶ οἰκουμενικότητα.

41. Ἐπ. 475, 26-30.

42. Ἐπ. 38, 63-64: «*Ἡ δὲ Ρώμη ταῦτα οὐ προσήκατο (μὴ γένοιτο), ἀλλ' οὐδὲ αὐτὴν τὴν σύνοδον ὡς οἰκουμενικὴν, ἀλλ' ὡς τοπικὴν*». Ἡ συγκεκριμένη τοποθέτηση τοῦ Θεοδώρου ἐγινε ἀντικείμενο μεγάλης ἐρευνας, τὴν ὁποία παρουσιάζει καὶ ἀξιολογεῖ στὴ μελέτη του ὁ Κωνσταντῖνος Κορναράκης, *Ἡ θεολογία*, ὁπ.παρ., σ. 101 κ.έ. Νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ πάπας Ρώμης Ἀνδριανὸς τὴν ἀναγνώρισε ὡς οἰκουμενικὴ καὶ τὴν ὑπερασπίστηκε ἐναντι τῶν Φράγκων.

43. Ἐπ. 38, 63-74. Γιὰ τὴν ἀνάλυση αὐτοῦ τοῦ παραθέματος, τὴ διάσταση ἀπόψεων μεταξὺ τῶν ἐρευνητῶν ὅσον ἀφορᾷ τὴ γνησιότητά του καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀναγνώρισεως τῆς Ἐβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, βλ. Patrick Henry, «Initial Eastern assessments», ὁπ.παρ., σ. 79 κ.έ. Βλασίου Φειδᾶ, «Ἀποδοχὴ καὶ συναρτίμῃσις τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν», στὸ *L'icône du Christ. Fondaments théologiques élaborés entre Ier et le IIe Concile de Nicée (325-787)*, ἐκδ. Chr. von Schönborn, Éditions Universitaire, Fribourg Suisse ²1976, σ. 78 κ.έ. Jean Guillard, «L'Eglise d'Orient et la primauté romaine au temps de l'Iconoclasme», *Istina* 21 (1976), σ. 35. Βασιλείου Στεφανίδου, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον*, ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀθῆναι ⁴1978, σ. 261, σημ. 7 John Romanides, *Franks, Romans, Feudalism and doctrine: An interplay between theology and society*, ἐκδ. Holy Cross Press, Brookline 1981, σσ. 13-14. Emmanuel Lane, «Rome and Sacred Images», *One in Christ* 23, 1-2 (1987), σσ. 10-15. Κωνσταντῖνου Κορναράκη, *Ἡ θεολογία*, ὁπ.παρ., σ. 101 κ.έ.

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι στήν ἐπιστολή τήν ὁποία ἔγραψε πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς εἰκονομαχικῆς συνόδου τοῦ 815, παρότι γνώριζε πῶς οἱ συγκεντρωθέντες ἐπέδωκαν νὰ ἀκυρώσουν τὶς ἀποφάσεις τῆς Ἑβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου («ἐπὶ καταστροφῇ τῆς ἐν Νικαίᾳ τὸ δευτερον ἁγίας συνόδου») καὶ νὰ ἀπαντήσουν στὸν ἀναθεματισμὸ τῆς εἰκονομαχικῆς Συνόδου τοῦ 754, ἐφιστᾶ περισσότερο τὴν προσοχή τους στήν ἐν Τρούλλω Πανθέκτη Σύνοδο καὶ ὄχι τόσο στὴ Σύνοδο τῆς Νίκαιας, τὴν ὁποία πάντως ἀποκαλεῖ «ἁγία»⁴⁴. Ἡ ἀναφορά του στήν αὐθεντία τῆς Συνόδου ὡς «ἁγίας» εἶναι πολὺ σημαντική, γιατί μὲ βάση τὰ διασωθέντα κείμενά του αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι χρονολογικὰ ἢ πρώτη φορά, γεγονός πὺν ἀποδεικνύει ὅτι στήν ἀναγνώριση αὐτὴ προχώρησε παρακινούμενος σαφέστατα ἀπὸ τὴν ἀναξωπύρωση τῆς εἰκονομαχικῆς αἵρέσεως.

Προκειμένου νὰ δικαιολογηθεῖ ἡ διστακτικότητα καὶ νὰ κατανοηθεῖ ὀρθότερα ἢ ἐπιφυλακτικὴ, καὶ ὄχι ἀρνητικὴ, στάση τοῦ Θεοδώρου νὰ ἀναγνωρίσει τὴν Σύνοδο τοῦ 787 ὡς Οἰκουμενικὴ, θὰ πρέπει νὰ ληφθεῖ σοβαρὰ ὑπόψη καὶ τὸ γεγονός ὅτι γιὰ μία τριακονταετία μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς ἑξακολουθοῦσαν νὰ ὑπάρχουν ἀμφιβολίες γιὰ τὸν οἰκουμενικὸ τῆς χαρακτήρα⁴⁵. Ἡ ἐπίσημη ἀνακήρυξη τῆς Δευτέρας ἐν Νικαίᾳ Συνόδου ὡς Οἰκουμενικῆς ἔγινε κατὰ τὶς ἐργασίες τῆς Συνόδου τοῦ 879/880 στήν Κωνσταντινούπολη, ἐπὶ πατριαρχίας τοῦ ἱεροῦ Φωτίου⁴⁶.

Ἐχοντας αὐτὰ ὑπόψη, θεωροῦμε, πῶς ὁ σημαντικότερος λόγος γιὰ τὸν καθορισμὸ καὶ τὴν ἐρμηνεία τῆς στάσεως τοῦ Θεοδώρου ἔναντι τῆς Ἑβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐντοπίζεται στή, μᾶλλον δικαιολογημένη, ἀρχικὴ ἐπιφυλακτικότητα πὺν διατηροῦσε γι' αὐτὴ καὶ ἀφοροῦσε τὴν οἰκουμενικότητά της καὶ ὄχι τόσο τὴν ἐγκυρότητά της. Μ' αὐτὴ τὴ στάση του βρισκόταν σὲ ἀρμονία μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση τῆς ἐποχῆς του γιὰ τὴ Σύνοδο. Θὰ πρέπει δὲ νὰ ἐπισημανθεῖ, ὅτι στὰ κείμενά του δὲν ὑπάρχουν μαρτυρίες στὶς ὁποῖες νὰ ἐμφανίζεται ὅτι βάλλει κατὰ τῶν δογματικῶν τῆς θέσεων, ἀλλὰ ἀπλῶς ἀμφισβητεῖ τὸν οἰκουμενικὸ τῆς χαρακτήρα καὶ αὐτό, ὅπως θὰ δοῦμε, προσωρινά.

44. Ἐπ. 71, 14, 29-31.

45. Βλασίου Φειδᾶ, «Ἀποδοχὴ καὶ συναριθμησις τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου», ὄπ.παρ., σ. 78 κ.ἑ.

46. Βλ. *Mansi*, 17, 493, 496. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία συναριθμεῖ τὴ Σύνοδο αὐτὴ ὡς Ὁγδὴ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο ἢ ὡς τὴν τελευταία γενικὴ Σύνοδο τῆς ἐνωμένης ἀρχαίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Βλ. Ἰωάννου Καρμίρη, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ*, ὄπ.παρ., σ. 261. Ἰωάννου Ρωμανίδου, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμος Α', ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη ⁴1999, σ. 27.

Μία ἄλλη ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τῆς στάσεως τοῦ Θεοδώρου ἔναντι τῆς Ἐβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου

Ἡ προσπάθεια ἀναζητήσεως πρόσθετων λόγων ποὺ τὸν ὤθησαν στὴ συγκεκριμένη στάση δὲν εἶναι ἰδιαίτερα εὐκόλη ὑπόθεση. Ἀκολουθώντας μία γνωστὴ σὲ πολλοὺς ἐρευνητὲς ἐρμηνευτικὴ κατεύθυνση μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε πὼς ἕνας ἄλλος λόγος ἔχει ἴσως τὴ ρίζα του στὴν ἀντίρρηση καὶ ἀντίδρασή του γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἡ Σύνοδος χειρίσθηκε τὸ ζήτημα τῶν πρώην εἰκονομάχων ἐπισκόπων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν μετανοήσει καὶ εἶχαν γίνει δεκτοὶ στὴν Ἐκκλησία. Ἡ Σύνοδος δὲν τοὺς τιμώρησε αὐστηρὰ ἀλλὰ ἔδειξε ἐπιείκεια («οἰκονομία») καὶ ὄχι μόνον τοὺς συγχώρησε, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπανέφερε στοὺς οἰκείους ἐπισκοπικοὺς θρόνους. Ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁ Θεόδωρος στὶς ἐπιστολές του ἀναφέρεται στὰ γεγονότα τῶν Σιμωνιακῶν κατὰ τὴν Ἐβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ὅπως κάνει ἀργότερα ἀναφερόμενος στὰ γεγονότα τῆς συνόδου τοῦ 809.

Ἐχοντας αὐτὰ ὑπόψη, ὀρισμένοι ἐρευνητὲς, καθὼς ἐπιχειροῦν νὰ ἐρμηνεύσουν τὰ γεγονότα, προσδιορίζουν τὴν ἐκάστοτε στάση τοῦ Θεοδώρου μὲ βάση τὶς προσωπικὲς σχέσεις του μὲ τοὺς πατριάρχες Ταράσιο καὶ Νικηφόρο, οἱ ὁποῖοι ἐμπλέκονται στὰ ζητήματα αὐτά⁴⁷. Τὴν ἄποψη αὐτὴ συμμαρίζονται ἀρκετοὶ ἱστορικοὶ, κυρίως δυτικοὶ καὶ ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους ἀκολουθοῦν τὴν ἱστορικὴ «προσέγγιση» καὶ ἐρμηνευτικὴ τους «γραμμὴ» στὶς μελέτες τους. Ἡ συγκεκριμένη ἐρμηνεία, βασισμένη στὶς προσωπικὲς συγκρούσεις του μὲ τοὺς πατριάρχες, φαίνεται νὰ εἶναι ἐπαρκὴς γιὰ νὰ ἐπιλύσει μερικὰ ἀπὸ τὰ πολλὰ «ἐρμηνευτικὰ» προβλήματα, ποὺ ἐμφανίζονται στὴ στουδιτικὴ ἔρευνα.

Ὡστόσο, ὅσον ἀφορᾷ στὸ ὑπὸ ἐξέταση ζήτημα γιὰ τὴν ἀρχικὴ ἐπιφυλακτικότητα ποὺ ἔδειξε νὰ ἀποδεχθεῖ τὴ Σύνοδο τοῦ 787, θεωροῦμε ὅτι μία τέτοια ἐρμηνευτικὴ θεώρηση ὀδηγεῖ σὲ λανθασμένη «ἀνάγνωση» τῶν θέσεων τοῦ Θεοδώρου καί, συνεπῶς, δὲν μπορεῖ νὰ γίνει πλήρως ἀποδεκτὴ. Ἡ ἐπισταμένη μελέτη τῶν στουδιτικῶν κειμένων μᾶς ἔχει ὀδηγήσει στὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ διαφωνίες του μὲ τοὺς πνευματικὸς του προϊστάμενους, τοὺς πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως, ἦταν πνευματικοῦ καὶ ὄχι προσωπικοῦ

47. Ὅρισμένοι ἐρευνητὲς, στὴν προσπάθειά τους μὲ βάση τὶς πηγὲς νὰ φωτίσουν περισσότερο ἱστορικὰ τὰ γεγονότα ποὺ σχετίζονται μὲ τὴ Σύνοδο τῆς Νίκαιας, συγκλίνουν σ' αὐτὴ τὴν ἐρμηνεία. Βλ. Θεοδώρου Κορρέ, *Τὸ ζήτημα*, ὁπ.παρ., σσ. 98-111. Patrick Henry «Initial Eastern assessments», ὁπ.παρ., σ. 76 κ.ἑ. Βλασίου Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τ. Α', Ἀθῆναι 21994, σσ. 792-793. Patricia Karlin-Hayter, «A Byzantine Politician monk: Saint Theodore Studite», *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, 44 (1994), σσ. 219 καὶ 227.

χαρακτήρα⁴⁸. Ἐπιπροσθέτως, δὲν θὰ πρέπει νὰ μὴ ληφθοῦν ὑπόψη καὶ οἱ θεολογικοὶ λόγοι καὶ τὰ πολὺ ἀξιόλογα ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα κάθε φορὰ ἀνέπτυξε ὁ ἱερός πατήρ, προκειμένου νὰ τεκμηριώσῃ τὴ στάση του στὰ ἐμφανιζόμενα ζητήματα.

Ὡς πειστικότερη ἀπάντηση ποὺ δικαιολογεῖ καὶ ἐρμηνεύει τὴ στάση, τὴν ὁποία κάθε φορὰ ἐλάμβανε, θεωροῦμε ὅτι εἶναι ἡ ἰδιαιτερότητα τῆς ἐποχῆς καὶ οἱ ἱστορικές συγκυρίες, ποὺ, ὀρισμένες φορές, ἀπαιτοῦσαν προσεκτικὰ βήματα, μελετημένες κινήσεις καὶ λεπτοὺς χειρισμούς, ἰδιαίτερα γνώριμους στὸ Θεόδωρο, οὐδέποτε ὅμως εἰς βάρος τῆς ἀλήθειας ἢ τῆς «*διακρατοῦσης παραδόσεως*».

Ἡ ἄποψη ποὺ διατυπώθηκε ἀπὸ τὴν πρόσφατη σχετικὰ ἔρευνα τῶν σπουδαίων κειμένων, ὅτι δηλαδὴ ἡ ὅλη στάση τοῦ Θεοδώρου ἀπεξαρτᾶται ἀπὸ τὴ δυναμικὴ τοῦ συναισθήματος καὶ ἀφορᾶ μόνον σὲ ἐλιγμούς ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τῆς ἐποχῆς⁴⁹, συνεισφέρει ἀναμφίβολα στὴ συγκεκριμένη διερεύνησή μας, ὥστόσο οὔτε αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει γενικὸ ἐρμηνευτικὸ κανόνα γιὰ ὁλόκληρη τὴ ζωὴ του. Μιὰ ὁποιαδήποτε μονοσήμαντη προσέγγιση εἶναι βέβαιο ὅτι θὰ ἀδικοῦσε τὴν πολυσχιδὴ καὶ πληθωρικὴ προσωπικότητα τοῦ Θεοδώρου καὶ τελικὰ δὲν θὰ ἀποτύπωνε πλήρως καὶ ἐπακριβῶς τὴν ἐκκλησιαστικὴ δραστηριότητά του στὸ σύνολό της⁵⁰.

Περὶ τῆς Συνόδου τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ 815

Γιὰ τὴ δεύτερη εἰκονομαχικὴ σύνοδο δὲν διαθέτουμε ἐπαρκεῖς πληροφορίες. Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 815, ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ ἄρτι ἐκλεγέντος πατριάρ-

48. Γιὰ τὴν τεκμηρίωση αὐτῆς τῆς θέσεως καὶ τὴν κριτικὴ θεώρηση τῆς ἀναφερθείσας ἐρμηνευτικῆς προσεγγίσεως ποὺ ἀφορᾶ καὶ ἄλλες θέσεις τοῦ Θεοδώρου σὲ διαφοροτικὰ ζητήματα, βλ. Βασιλείου Τσίγκου, *Ἐκκλησιολογικὲς θέσεις*, ὁπ.παρ., καὶ εἰδικὰ σ. 189 σημ. 2 καὶ σ. 223, σημ. 1.

49. Βλ. τὸ ἄρθρο τῆς Patricia Karlin-Hayter, «A Byzantine...», ὁπ.παρ., καὶ εἰδικὰ σ. 227 καὶ 229. Κωνσταντίνου Κορναράκη, *Ἡ θεολογία*, ὁπ.παρ., σ. 107.

50. Ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι κατὰ τὴ συζήτηση ποὺ ἀκολούθησε μετὰ τὴν εἰσήγησή μας, στὸ συνέδριο τῶν βυζαντινολόγων Ἑλλάδος καὶ Κύπρου, ὀρισμένοι ἐξέφρασαν τὴν ἀπορία πῶς ἓνας ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας καθυστέρησε τόσο πολὺ (σχεδὸν τριάντα χρόνια) νὰ ἀναγνωρίσει τὴν Ἐβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο! Αὐτό, ἐκ πρώτης ὄψεως, εἶναι ἀδιανόητο καὶ ἀνεπίτρεπτο. Ὅμως, ὅπως ἐπιχειρήθηκε νὰ καταστῇ σαφές στὴν προσηγηθεῖσα ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τοῦ θέματος, μόνη τῆς ἢ «ἱστορικῆς» ἐρμηνεία χωρὶς τὴ συνδρομὴ τῆς θεολογικῆς ἐπιχειρηματολογίας, τελικὰ παρερμηνεύει τὴ στάση τοῦ Θεοδώρου.

χου Κωνσταντινουπόλεως Θεοδώτου Κασσιτερά, συνεκλήθη στὴν Κωνσταντινούπολη μία νέα σύνοδος, γιὰ νὰ καταδικάσει τὴ χρῆση τῶν ἱερῶν εἰκόνων. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου δὲν διασώθηκαν, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστα μόνο ἀποσπάσματα τοῦ ὄρου της, ὅπως αὐτὰ μποροῦν νὰ ἀνασυγκροτηθοῦν ἀπὸ τὴν πραγματεία τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου «*Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τοῦ ἀθέσμου καὶ ἀορίστου καὶ ὄντως ψευδωνύμου ὄρου τοῦ ἐκτεθέντος παρὰ τῶν ἀποστησάντων τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀλλοτριῶν προσθεμένων φρονήματι ἐπ' ἀναιρέσει τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου σωτηρίου Οἰκονομίας*». Τὸ ἔργο αὐτὸ μαζί μὲ λιγοστὲς πληροφορίες ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς τοῦ Θεοδώρου ἀποτελοῦν τὶς πηγὲς γι' αὐτὴ τὴ σύνοδο.

Στὴ σύνοδο κλήθηκε νὰ παρουσιαστῆ καὶ ὁ Θεόδωρος, ἀλλὰ ἀρνήθηκε κατηγορηματικά. Ἀντὶ αὐτοῦ ἔγραψε μία μακροσκελέστατη ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς συγκεντρωθέντες ἐπισκόπους, ὡς ἐκπρόσωπος ὄλων τῶν εἰκονοφίλων ἡγουμένων, προσπαθώντας νὰ τεκμηριώσῃ τὶς θέσεις του. Ὑστερα ἀπὸ τρεῖς σύντομες συνεδριάσεις, ἡ σύνοδος μὲ τὶς ἀποφάσεις της ἀποκήρυξε τὴν Ἐβδόμη Οἰκουμενικὴ, ἀναγνώρισε τὴν ἐγκυρότητα τῶν ἀποφάσεων τῆς εἰκονομαχικῆς συνόδου τῆς Ἱερείας (754) καὶ καταδίκασε τὴν «εἰκονολατρεία», πλὴν ὁμως δὲν διέταξε τὴν καταστροφὴ τῶν εἰκόνων. Διακήρυξε ὅτι οἱ εἰκόνες δὲν εἶναι εἰδῶλα καὶ ὄρισε «*τὸ ἀπροσκύνητόν τε καὶ ἄχρηστον*» τῆς κατασκευῆς τῶν εἰκόνων. Ἀκόμη οἱ ἡγέτες τῶν εἰκονοφίλων συνελήφθησαν καὶ ὀδηγήθηκαν στὴν ἐξορία⁵¹. Ἀπὸ τὰ διασωθέντα ἀποσπάσματα τοῦ ὄρου τῆς συνόδου τοῦ 815, προκύπτει ὅτι μὲ τὶς ἀποφάσεις της δὲν διαφοροποιήθηκε ριζικὰ ἀπὸ τὶς καίριες θέσεις τῆς συνόδου τῆς Ἱερείας τοῦ 754⁵².

Αὐτὴ τὴν εἰκονομαχικὴ σύνοδο, γνωστὴ ὡς σύνοδο τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὁ Θεόδωρος δὲν τὴν ἀναγνώρισε ὡς ἔγκυρη σὲ καμμία περίοδο τῆς ζωῆς του.

51. Paul Alexander, «The Iconoclastic Council of St Sophia (815) and its Definition (Horos)», *DumbartonOaks Papers* 7 (1953), σσ. 35-66 καὶ εἰδικὰ σσ. 50-60. Βασιλείου Γιαννοπούλου, *Αἱ χριστολογικαὶ ἀντιλήψεις*, ὄπ.παρ., σ. 84 κ.έ. Βλασίου Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, ὄπ.παρ., σ. 794. Παν. Χρήστου, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, ὄπ.παρ., σ. 44.

52. Ἡ ἀποψη πὼς οἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου φανερῶνουν μία ἡπιότερη στάση, ποὺ σημαίνει ἔξασθένιση, κάμψη καὶ ἀποδυνάμωση τῆς Εἰκονομαχίας, δὲν εἶναι ἀκριβῆς. Οἱ ἀποφάσεις τῆς ἦταν προσπάθεια ἐπανόδου στὶς ἀρχικὲς θέσεις τῆς Εἰκονομαχίας καὶ γιμ αὐτὸ χαρακτηρισθῆκε πλὸ εἰκονομαχικὴ ἀπὸ ὄ,τι ἡ σύνοδος τῆς Ἱερείας τοῦ 754. Βλ. Βασιλείου Γιαννοπούλου, *Αἱ χριστολογικαὶ ἀντιλήψεις*, ὄπ.παρ., σ. 94. Ἡ δύναμη τῶν ἀντιρρητικῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Θεοδώρου στὰ ἀντικονομαχικὰ του ἔργα ἀποδεικνύει τὸ μέγεθος τῶν καταστροφικῶν συνεπειῶν στὴ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, στὴν περίπτωσι κατὰ τὴν ὁποία θὰ ἴσχυαν οἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου.

Ἀπεναντίας, ἦταν μονίμως ἀρνητικός ἀπέναντί της καὶ δξύτατος στοὺς χαρακτηρισμούς του γι' αὐτήν. Τὴ χαρακτηρίζει ὡς «*καὶ ἀφαιρικό συνέδριο*»⁵³, ποὺ συγκάλεσαν κάποιοι ἄφρονες ποιμένες, οἱ ὁποῖοι «*συνήχθησαν ἰουδαϊκῶς κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ*»⁵⁴. Σὲ ἄλλη ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἠγούμενο Νικηῖτα, συμπληρώνει τοὺς χαρακτηρισμούς του γιὰ τὴ σύνοδο: «*ἀντίθρονος χριστομάχος, σύνοδος ἀθετούντων, ἀναθεματισμός τῆς ἐν Νικαίᾳ ἁγίας συνόδου, ἀνάρρησις τῆς πάλαι ἀντιχριστουσίης*»⁵⁵. Εἶναι προφανές ὅτι ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύει πῶς οὔτε αὐτὴ τὴ φορὰ λειτούργησε, ὅπως θὰ ἔπρεπε ὁ συνοδικὸς θεσμός, ἀφοῦ οἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου δὲν συμβάδιζαν μὲ τὴν παράδοση καὶ τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀναγνώριση τῆς Συνόδου τοῦ 787 ὡς Ἑβδόμης Οἰκουμενικῆς

Ἀμέσως μετὰ τὴν εἰκονομαχικὴ σύνοδο τοῦ 815 καὶ μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἐξαφανίζεται πλήρως ἀπὸ τὰ κείμενά του ἡ ἀρχικὴ ἐπιφυλακτικὸτητα καὶ προσωρινὴ ἀμφισβήτηση γιὰ τὴν Ἑβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, τὴν ὁποία ἀποκαθιστᾷ πλέον στὴ σωστὴ τῆς θέσης, καθὼς τὴ συναριθμεῖ ὡς ἰσόκυρη καὶ ἐπόμενη τῶν ἄλλων ἔξι ἁγίων καὶ Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ὑπάρχουν ἀρκετὲς ἀναφορὲς στὶς ἐπιστολές, ὅπου τὴν μνημονεῖ ὡς τὴν «*ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἁγίαν Σύνοδον*»⁵⁶, εἴτε ὡς «*ἐβδόμη*»⁵⁷, εἴτε ὡς «*οἰκουμενική*»⁵⁸. Σὲ ἐπιστολὴ (γραμμμένη ὁ 824-825) πρὸς τὸν ἐρημίτη Θεόκτιστο, ἀφοῦ ἐκθέτει τὸ δόγμα τῆς Θεολογίας καὶ τῆς Οἰκονομίας, ὑπογραμμίζει πῶς ἔτσι «*οἱ θεοφόροι πατέρες καὶ αἱ ἑπτὰ ἅγιοι οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐξέθεντο*»⁵⁹.

Ἐκεῖνο ποὺ θὰ μπορούσε στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ ἐπισημανθεῖ εἶναι πῶς, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι καθυστέρησε καὶ προσωρινὰ ἀμφισβήτησε τὴν οἰκουμενικότητα τῆς Συνόδου, τελικὰ ἐμμέσως χρησιμοποιεῖ τὶς ἀποφάσεις τῆς

53. Ἐπ. 157, 13-14, Ἐπ. 451, 12.

54. Ἐπ. 277, 39-40. Πρβλ. καὶ τροπάριο τοῦ α' ἀντιφώνου τῆς ἀκολουθίας τῶν Ἁγίων Παθῶν, βλ. *Τριώδιον*, ἔκδ. Φῶς, Ἀθῆναι 1979, σ. 441β. Πρβλ. καὶ *Ψαλμ.* 2, 2.

55. Ἐπ. 452, 60-61.

56. Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἀσεβῶν ποιημάτων, 35, P.G. 99, 473D. Ἐπ. 71, 29, Ἐπ. 416, 50, Ἐπ. 490, 63-64, Ἐπ. 528, 94, *Διαθήκη*, P.G. 99, 1816A.

57. Ἐπ. 532, 45.

58. Ἐπ. 475, 29-30, Ἐπ. 477, 223.

59. Ἐπ. 490, 52-53.

ὡς πηγή τῆς εἰκονολογικῆς του διδασκαλίας, ἀφοῦ, ὅπως σημειώνει, ἡ Σύνοδος «ὀρθοδόξως δογματίσασα... περὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων»⁶⁰.

II. ΑΥΘΕΝΤΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΔΟΧΗ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ

Ἡ αὐθεντία τῶν συνόδων

Στὴ σπουδαικὴ διδασκαλία οἱ σύνοδοι στὸ σύνολό τους ἀναγνωρίζονται ὡς ὑψιστος φορέας τῆς αὐθεντίας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Οἱ ἀποφάσεις τους εἶναι ἡ «φωνή» καὶ τὸ «ὄργανο» ἐκφράσεως τῆς αὐθεντίας τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ αὐθεντία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ βρεῖται σὲ μόνιμη σχέση ἀλληλοεξάρτησης καὶ ἀλληλοπεριχώρησης καὶ μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους φορεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας. Σὲ μία ἰδιαιτέρως μακροσκελὴ ἐπιστολὴ γραμμένη κατὰ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου του (826), ὡς ἀπολογία ὑπὲρ τῶν ἱερῶν εἰκόνων, γράφοντας πρὸς τοὺς αὐτοκράτορες Μιχαὴλ καὶ Θεόφιλο «ἐπιμένει στὴν αὐθεντία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων»⁶¹. Συγκεκριμένα ἀναφέρει ὅτι τὸ «*ὑγιὲς καὶ ἀμώμητον τῆς χριστιανικωτάτης ἡμῶν θρησκείας φρόνημα*» μᾶς παραδόθηκε στὸ «*θεόπνευστον σύμβολον*» τῆς Νικαίας, διὰ τοῦ ὁποῖου κάθε αἵρεση ἔχει ἀποκρουσθεῖ καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖο «*ἤρτηται*» κάθε «*ἀγία σύνοδος*», ὅπως ἀκριβῶς ἐξαρτῶνται τὰ κλαδιὰ ἀπὸ τὴ ρίζα καὶ οἱ ποταμοὶ ἀπὸ τὴν πηγὴ⁶².

Οἱ σύνοδοι ἀποτελοῦν ἐνιαῖο σύνολο, μία ἀλυσίδα καὶ μία σειρὰ ἀδιάσπαστη. Στὴ διδασκαλία τῶν συνόδων ὑπάρχει συνέχεια καὶ ἐνότητα, ἡ ὁποία ὁμως δὲν συγκρούεται μὲ τὴν πολλαπλότητα καὶ ἑτερότητά τους. Ἐὰν κάποιος δέχεται πραγματικὰ τὴν πρώτη, πρέπει νὰ συναποδέχεται καὶ ὅλες τὶς ἄλλες· καὶ ἀντιστρόφως, ἐὰν ἀρνεῖται τὴν πρώτη, τὶς ἀρνεῖται ὅλες. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ αὐτὸ «*εὐσεβὲς φρόνημα*» ὑπάρχει σὲ ὅλες τὶς συνόδους·

60. *Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἀσεβῶν ποιημάτων*, 35, P.G. 99, 473D-476A. Στὰ καθεαυτοῦ ἀντιεικονομαχικὰ ἔργα, καὶ ὄχι τόσο στὶς ἐπιστολές του, διακρίνεται περισσότερο ὁ ἐπιρρεασμὸς του ἀπὸ τὴ θεολογία τῆς Συνόδου. Βλ. λ.χ. *Ἀντιρρητικός Α'*, 20, P.G. 99, 439A: «*Εἴ τις οὐχ ὁμολογῆι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, σαρκὶ περιγράφεσθαι, κατὰ τὴν θεῖαν φύσιν μένοντα ἀπερίγραπτον, αἰρετικός ἐστιν*». Στὴν ἐπιστολὴ 528 παραθέτει σύντομη θέση τῆς Συνόδου, βλ. καὶ σημ. 32.

61. Alice Gardner, *Theodore of Studium: His Life and Times (759-826)*, ἔκδ. E. Arnold, London 1905, σ. 200.

62. Ἐπ. 532, 30-31, 35-37.

«ὡς οὐδέχῃ τὴν πρώτην σύνοδον... λέλυται τοῦ μηδέ τὰς λοιπὰς σεδέχεται συνόδους. Ἐν γὰρ ἐν πάσαις τὸ εὐσεβὲς φρόνημα»⁶³.

Στὰ διάφορα ἐρωτήματα ποὺ δέχθηκε ὁ Θεόδωρος, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς τρίτης ἐξορίας, ἀπέφευγε νὰ ἀπαντήσῃ «ὀριστικῶς, κανονικῶς καὶ νομοθετικῶς», γιατί αὐτὴ ἡ ἀρμοδιότητα καὶ ἐξουσία ἀνήκει στοὺς ἱεράρχους. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπίσκοποι σὲ δυσεπίλυτα ἐκκλησιαστικά, δογματικά καὶ διοικητικά προβλήματα δὲν μποροῦν νὰ ἀπαντήσουν ὀριστικά, μεμονωμένα καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Ἀπὸ τὸν κανόνα αὐτὸ δὲν ἐξαιρεῖται οὔτε αὐτὸς ὁ πατριάρχης, ὁ ὁποῖος, προκειμένου νὰ ἀποφανθεῖ στὰ παραπάνω ζητήματα, ὀφείλει νὰ τὸ κάνει «ἐν συνόδῳ», ὕστερα ἀπὸ ὁμόφωνη ἀπόφαση μὲ ἄλλους ἐπισκόπους. Θὰ πρέπει νὰ στηριχθεῖ στὸ κύρος καὶ τὴν αὐθεντία τῶν συνόδων. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε ὅτι ἡ ἀπόφαση τοῦ πατριάρχου γιὰ τὸν καθορισμὸ τῶν ἐπιτιμίων σὲ πρῶν ἐικονομάχους ποὺ μετανόησαν καὶ ἐπέστρεψαν στὴν ὀρθόδοξη πίστη, πρέπει νὰ γίνῃ «σὺν ἐπικρίσει τῆς ἁγίας συνόδου»⁶⁴.

Ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ νὰ συγκληθεῖ Ὀικουμενικὴ σύνοδος εἶναι ἡ συμφωνία ὄλων τῶν πατριαρχῶν, τῶν διοικητικῶν κεφαλῶν τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴ συνοδικὴ τάξη, ἡ ὁποία ὀρίζει «μηδεῖν γενέσθαι ποτε συνόδον οἰκουμενικὴν παρεκτός συμφωνίας τῶν λοιπῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν»⁶⁵. Ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, ἡ συμφωνία τῶν πατριαρχῶν ἀποτελεῖ οὐσιαστικὸ καὶ ἀναντικατάστατο κριτήριο καὶ γιὰ τὴν ἐγκυρότητα καὶ ἀποδοχὴ τῶν ἀποφάσεων τῆς συνόδου.

Ἡ μελέτη τοῦ συνόλου τῶν σπουδαιῶν κειμένων, ἀλλὰ καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ συγχρόνου μὲ τὸν Θεόδωρο πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρου⁶⁶, ὀδηγεῖ στὸ συμπέρασμα ὅτι τὴν περίοδο αὐτὴ προβάλλεται καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ἡ ἐξέχουσα αὐθεντία τῆς Ὀικουμενικῆς Συνόδου, ὡς θεσμοῦ ἐπιλύσεως θεολογικῶν ζητημάτων καὶ διαφυλάξεως τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Ὡστόσο, ἡ ὕψιστη αὐθεντία στὴν Ἐκκλησία δὲν εἶναι παρὰ καρ-

63. Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἀσεβῶν ποιημάτων, 30, P.G. 99, 472A, 473A. Βλ. καὶ Ἰωάννου Καρμίρη, Ὀικουμενικαὶ Σύνοδοι, ὀ.π.παρ., στ. 692. Τοῦ ἰδίου, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, ὀ.π.παρ., σ. 690. Patrick O'Connell, ὀ.π.παρ., σ. 205.

64. Ἐπ. 446, 14-15. Βλ. καὶ Ἰωάννου Καρμίρη, ὀ.π.παρ., σ. 527, ὅπου σημειώνει: «Πάντοτε ὁμοῦ, ἡ αὐθεντία τῆς Ὀικουμενικῆς Συνόδου εἶναι ἀνωτέρα πάσης ἄλλης Πατριάρχου ἢ ἐκκλησιαστικοῦ τινος σώματος».

65. Mansi, 12, 991. Βλ. καὶ Θεοδώρου Ζήση, Ὁ εἰκόνας, ὀ.π.παρ., σ. 41.

66. Βλ. Patrick O'Connell, *The Ecclesiology of St Nicephorus I*, ὀ.π.παρ., σ. 110-111. Ὁ πατριάρχης Νικηφόρος «σύνοδον οἰκουμενικὴν ἐπικαλεῖται» γιὰ νὰ ἐπιλύσῃ κάθε φιλονεικία στὴν Ἐκκλησία. Βλ. Παναγιώτη Χρήστου, Ἑλληνικὴ Πατρολογία, ὀ.π.παρ., σ. 357.

πὸς τῆς κοινωνίας καὶ συνεργασίας τῶν διαφόρων ἐκφράσεων αὐθεντίας. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι καὶ ἡ αὐθεντία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει καὶ νὰ «ἀσκηθεῖ» αὐτοτελῶς, ὥστε νὰ βρισκεται μακριὰ ἢ πάνω ἢ σὲ ἀντίθεση πρὸς ὄλους τοὺς ὑπόλοιπους φορεῖς ἐκφράσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας. Ἔτσι δικαιολογεῖται τὸ γεγονός ὅτι ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νὰ ζεῖ καὶ νὰ πορεύεται γιὰ μεγάλα χρονικὰ διαστήματα χωρὶς νὰ ἔχει συγκαληθεῖ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Τὸ κριτήριο ἀποδοχῆς τῶν συνόδων

Τὸ πλέον ἀσφαλές καὶ διαχρονικὸ κριτήριο γιὰ τὴν ἐγκυρότητα καὶ αὐθεντία, γιὰ τὴν ἀποδοχὴ ἢ ἀπόρριψη τῶν συνόδων εἶναι ἡ «συνείδηση» τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας⁶⁷. Εἶναι προφανές ὅτι ἡ ὁμολογουμένως πρωτεύουσα θέση τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ δὲν ἀποτελεῖ μία μόνιμη καὶ θεσμοθετημένη αὐθεντία πάνω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Ὅμως, κάθε φορὰ πού προκύπτει κάποια ἀνάγκη ἐνεργοποιεῖται ὁ θεσμὸς αὐτὸς μὲ τὴν Οἰκουμενικὴ σύνοδο τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐφόσον μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς ἀναγνωρισθεῖ ἀπὸ τὴ συνείδηση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος, δηλαδὴ ἀπὸ κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία, τότε καὶ μόνον ἡ συγκεκριμένη σύνοδος ἀποκτᾶ τὴν ὑψιστὴ ἐκφραση αὐθεντίας γιὰ τὴν Ἐκκλησία⁶⁸.

Τὸ παράδειγμα τῆς συνόδου τῆς Ἱερείας εἶναι ἐνδεικτικὸ. Ἡ σύνοδος αὐτὴ προβλήθηκε ἀπὸ ὄσους τὴν συγκάλεσαν καὶ συμμετείχαν σ' αὐτὴν ὡς «ἀγία, μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ ἑβδόμη σύνοδος»⁶⁹, ὡς συνέχεια τῶν ἔξι προηγουμένων Οἰκουμενικῶν συνόδων. Ὡστόσο, κάθε σύνοδος ἢ συνοδική

67. Ἀμίλλα Ἀλιβιζάτου, δπ.παρ., σ. 57. Κωνσταντίνου Μουρατίδου, *Ἡ οὐσία καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου*, Ἀθῆναι 1958, σ. 17. Στυλιανοῦ Χαρχιανάνκι, «Ἡ συνείδησις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ ἀλάθτην αὐτῆς», *Σεμινάριον Θεολόγων Θεσσαλονίκης: Τί εἶναι ἡ Ἐκκλησία*, Θεσσαλονίκη 1968, σσ. 60-76. Ἰωάννου Καρμίρη, δπ.παρ., σ. 336 κ.έ. Χριστοῦ Κρικωῆνη, *Ἡ Ἐκκλησία Αὐθεντικός Ἐρμηνευτής τῆς ἐν Χριστῷ Θείας Ἀποκαλύψεως*, ἔκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 126-132.

68. Βλ. John Meyendorff, «Historical relativism and authority in Christian dogma», *St Vladimir's Seminary Quarterly* 11, 2 (1967), σ. 79. Ἰωάννου Καρμίρη, δπ.παρ., σ. 676. Ἰωάννου Ζηζιούλα, Ὁ συνοδικὸς θεσμός, δπ.παρ., σ. 179.

69. *Mansi*, 13, 208. Στὴ σύνοδο συμμετείχαν 338 ἐπίσκοποι ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ ἐπισκόπου Ἐφέσου Θεοδοσίου. Παρὰ τὸ μεγάλο ἀριθμὸ τῶν ἐπισκόπων, δὲν συμμετείχαν οἱ πατριάρχες Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, γιατί οἱ τέσσερις θρόνοι εἶχαν ταχθεῖ κατὰ τῆς Εἰκονομαχίας καὶ ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐχῆρευε. Βλ. Βλασίου Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τ. Α', δπ.παρ., σ. 781.

ἀπόφαση πού διεκδικεῖ οἰκουμενικό κύρος στὴν Ἐκκλησία δὲν ἀναγνωρίζεται ἐξαρχῆς ἢ μόνο ἐπειδὴ προβάλλεται ἀπὸ ὀρισμένους ὡς οἰκουμενική, παρὰ μόνο ὅταν γίνεи ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὴ συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ ἀπὸ ὅλες τὶς κατὰ τόπους Ἐκκλησίες.

Ὁ Θεόδωρος συγκεκριμενοποιεῖ τὸ κριτήριο ἀναγνωρίσεως καὶ ἀποδοχῆς τῶν συνόδων καὶ τὸ προσδιορίζει στοὺς πνευματικούς ἡγέτες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος, στοὺς πέντε πατριάρχες, οἱ ὅποιοι στὴ διδασκαλία του ἐκφράζουν τὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία. Ὅπως ἔχει καταδείξει ἡ σχετικὴ ἔρευνα, στὶς ἀρχὲς τοῦ ἐνάτου αἰῶνα ὁ σπουδαιότερος ὑπέρμαχος τῆς πενταρχικῆς ἰδέας⁷⁰ εἶναι ὁ Θεόδωρος Στουδίτης. Τὸ «*πεντακόρουφο ἐκκλησιαστικὸ σῶμα*» ἀποτελεῖ γιὰ τὸν ἱερό πατέρα τὸ ὑπέρτατο καὶ ἀσφαλέςτατο κριτήριο τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ὀρθοδοξίας καί, συνεπῶς, τὴν ὑπέρτατη ἀυθεντία ὀλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας⁷¹. Σὲ πρακτικὸ θὰ λέγαμε ἐπίπεδο αὐτὸ ἔχει τὴν ἐξῆς σημασία: Ἐφόσον οἱ πέντε πατριάρχες, οἱ διοικητικὲς κεφαλὲς τῆς Ἐκκλησίας, ἐκφράζουν τὴν καθολικὴ Ἐκκλησία ἐνεργώντας ὡς ἐντολοδόχοι τοῦ ποιμνίου τους, ἡ ἀποδοχὴ καὶ ἀπὸ τοὺς πέντε τῶν συνδικῶν ἀποφάσεων ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ οὐσιαστικὰ κριτήρια γιὰ τὴν ἐγκυρότητα καὶ ἀναγνώριση τῶν ἐκκλησιαστικῶν συνόδων.

Ὅπως ἐπισημαίνεται σὲ ἐπιστολὴ πρὸς τὸ μαθητὴ του Νικόλαο (γραμμὲν τὸ 815-820), ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴν ἀναγνώριση ὁποιασδήποτε συνόδου ἀπὸ ἓναν μόνο πατριάρχη δὲν εἶναι ἀρκετὴ, ἀλλὰ εἶναι ἀπαραίτητη ἢ συμφωνία καὶ τῶν πέντε πατριαρχῶν⁷². Τὸ γεγονὸς πὼς οἱ πέντε πατριάρχες

70. Ἡ σχετικὴ ἑλληνικὴ καὶ ξενόγλωσση βιβλιογραφία γιὰ τὸ θέμα τῆς πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν εἶναι πλουσιότατη καὶ πολὺ ἀξιόλογη. Ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἀναφέρουμε μεταξὺ ἄλλων τὶς δύο μελέτες τοῦ καθηγητοῦ Βλασίου Φειδᾶ, *Προϊποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεομοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν*, Ἀθῆναι 1969, καὶ τοῦ ἰδίου, *Ἱστορικοκανονικὰ προβλήματα περὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ θεομοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν*, Ἀθῆναι 1970. Μαξιμίου Μητροπολίτου Σάρδεων, *Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον*, ὄπ.παρ., σσ. 243-256. Στὴν ἀξιόλογη αὐτὴ μελέτῃ δὲν γίνεται καμμία ἀναφορὰ στὰ σχετικὰ κείμενα τοῦ Θεοδώρου. Ἀπὸ τὴν ξενόγλωσση βιβλιογραφία βλ. R. Vancourt, «Patriarcats- La pentarchie», *D.T.C.* τ. 11, 2, σσ. 2269-2277. Austin Queenan, «The Pentarchy: Its origin and initial development», *Diakonia* 2 (1967), σσ. 338-351. John Meyendorff, «Pentarchy», *Dictionary of the Middle Ages*, ἐκδότες: J. R. Strayer, Charles Scribner's Sons, New York 1987, τ. 9, σ. 495-496 καὶ τὴ μελέτῃ τοῦ J. M. R. Tillard, *The Bishop of Rome*, ἔκδ. Del Glazier, Wilmington 1983, καὶ εἰδικὰ τὸ κεφ. 2, σ. 65 κ.έ.

71. Βλ. Ἐπ. 407, 20-21, Ἐπ. 416, 48-51. Γιὰ τὶς ἀπόψεις του περὶ πενταρχίας βλ. Βασιλεῖο Τσίγκου, *Ἐκκλησιολογικὲς θέσεις*, ὄπ.παρ., σ. 315 κ.έ.

72. Ἡ θέση του ἐκφράζεται μὲ τὸν πλέον σαφὴ τρόπο στὴν Ἐπ. 416 46-53: «*ἡ ἐν Βλαχέρνας παρ' αὐτοῖς [ἐννοεῖ τοὺς Εἰκονομάχους] λεγομένη σύνοδος κατὰ τῆς εἰκόνης Χριστοῦ πολὺ μεταγενεστέρα τῆς μετὰ τὴν ἕκτην συναθροισθείσης ὑπὲρ τῆς εἰκόνης Χριστοῦ καὶ ἡ*

δὲν μετεῖχαν στὴ σύνοδο τῆς Ἰέρειας, τὸ 754, θεωρήθηκε ἀναγκαῖο γιὰ τὴν ἐξουδετέρωση τοῦ κύρους τῶν εἰκονομαχικῶν τῆς ἀποφάσεων⁷³. Ἐχοντας αὐτὰ ὑπόψη, ἡ εἰκονομαχικὴ σύνοδος τοῦ 815 ἦταν γιὰ τὸ Θεόδωρο ἄνευ οὐσιαστικῆς σημασίας, ἐπειδὴ ναι μὲν ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα Ε' καὶ τὸν εἰκονομάχο πατριάρχη Θεόδοτο, ἀλλὰ καταδικάσθηκε ἀπὸ τοὺς ἄλλους τέσσερις πατριάρχες.

Τὸ κριτήριό τῆς ἀποδοχῆς ἢ ἀπορρίψεως τῶν συνόδων ἀπὸ τοὺς πέντε πατριάρχες ἐνεργοποιεῖται καὶ χρησιμοποιεῖται στὴν προσπάθεια τοῦ Θεοδώρου νὰ ἀντικρούσει τὴν εἰκονομαχικὴ σύνοδο τῆς ἐποχῆς του καὶ νὰ ὑποστηρίξει τὴν Πενθέκτη καὶ τὴν Ἑβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, οἱ ὁποῖες μὲ τίς ἀποφάσεις τους περιφρούρησαν τὴν ὀρθόδοξη πίστη καθὼς ἐπιβεβαίωσαν τὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν ἱερῶν εἰκόνων⁷⁴. Οἱ Πατέρες τῆς τελευταίας Συνόδου δὲν θεώρησαν ἐπαρκῆς νὰ διαπιστώσουν «τὴ συμφωνία τῶν πέντε πατριαρχῶν καὶ τῶν μελῶν τῆς Συνόδου πρὸς αὐτούς». Ἐπρεπε νὰ διαπιστωθῇ καὶ διατρανωθῇ καὶ διακηρυχθῇ ἡ πίστις τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἀνὰ τοὺς αἰῶνας⁷⁵. Αὐτὸ ἐξυπηρετεῖ καὶ ἡ ἀνάγνωση μεγάλου ἀριθμοῦ πατερικῶν γνωμῶν ἐπὶ τοῦ θέματος, προκειμένου νὰ τεκμηριωθεῖ, ἔτι περισσότερο, ἡ διαχρονικὴ ἐνότητα τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. Ἡ σύμπτωση ἀπόψεων τῶν Πατέρων φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐξαιρετικὴ αὐθεντία τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τὸ κύρος τοῦ κανονικοῦ θεσμοῦ τῆς πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν προβάλλεται ἐντυπωσιακὰ ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν Θεόδωρο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν σύγχρονό του λόγιό πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρο Α'⁷⁶,

μὲν ἀποδεδεγμένη παρὰ τοῖς πέντε πατριαρχαῖς, ἡ δὲ ἀναθεματιζομένη παρὰ τοῖς τέσσαρσιν ὡς χριστομάχος. ἔπειτα καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ὡς ὁμόρφων τῇ μετὰ τὴν ἕκτην συνόδῳ εὐπρόσιτος παρὰ τοῖς πέντε, ἡ δὲ νῦν ἀθροισθεῖσα ἐπὶ βεβαιώσει τῆς ἐν Βλαχέρναις κατὰ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ ἀπόπτυστος ὡς κἀκείνη».

73. Βλ. Βλασίου Φειδᾶ, «Ἡ Ἰωάννης ἀποστολικότης τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως», *Θεολογία* 67, 2 (1996), σ. 241. Θεοδώρου Ζήση, *Οἱ εἰκόνες*, ὄπ.παρ., σ. 13.

74. Βλ. σχετικὰ Francis Dvornik, *The idea of Apostolicity in Byzantium and the Legend of the Apostle Andrew* (Dumbarton Oaks Studies IV), ἔκδ. Harvard University Press, Cambridge 1958, σ. 168.

75. Θεοδώρου Ζήση, *Οἱ εἰκόνες*, ὄπ.παρ., σσ. 44-45 καὶ σ. 99.

76. Βλ. Βλασίου Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τ. Β', Ἀθῆναι 1994, σ. 184. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Θεόδωρο, ὁ Νικηφόρος, χωρὶς νὰ ἀρνεῖται τὴν ἥδη ἐπικρατήσασα ἀποψη τῆς ἐποχῆς του γιὰ τοὺς πέντε πατριάρχες, δὲν ἀναφέρει στὰ κείμενά του τὸν ἀριθμὸ «πέντε» γιὰ ὅλους τοὺς πατριάρχες. Οἱ μόνου ποῦ ἀποκαλοῦνται πατριάρχες εἶναι ὁ πάπας Ρώμης καὶ ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῶ γιὰ τοὺς ὑπολοίπους χρησιμοποιεῖ τὴν φράση οἱ ἄλλοι «θρόνοι». Βλ. Patrick O'Connell, *The Ecclesiology of St Nicophorus I*, ὄπ.παρ., σ. 151.

ὅπως ἀκριβῶς εἶχε προβληθεῖ καί, κατὰ τὴν πρώτη εἰκονομαχική περίοδο, ἀπὸ τὸν πατριάρχη Γερμανὸ Α' ⁷⁷.

Ἡ ἐπικύρωση τῶν ἀποφάσεων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἀπὸ τοὺς πέντε πατριάρχες ἐκφράζει τὴν ὁμοφωνία, τὸ consensus, τῆς Ἀποστολικῆς καὶ Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Γιμ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο, ὅσον ἀφορᾷ στὴν αὐθεντία τῶν πέντε πατριαρχῶν σὲ σχέση μετὰ τὴν αὐθεντία ὀλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας, τελικὰ ἐφαρμόσθηκε, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, ἡ ἴδια ἀρχὴ ποὺ ἐφαρμόσθηκε γιὰ τὶς συνόδους. Οἱ ἀποφάσεις δηλαδὴ τῶν πέντε πατριαρχῶν εἶναι τελικὰ δεσμευτικὲς μόνο ὅταν γίνονται δεκτὲς ἀπὸ ὀλοκληρὴ τὴν Ἐκκλησία ⁷⁸. Ἀλλὰ καὶ ἡ συμμετοχὴ τῶν πατριαρχῶν ἢ τῶν ἀντιπροσώπων τους σὲ μία Οἰκουμενικὴ σύνοδος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ μία φανέρωση ὀλοκληρῶν τῆς Ἐκκλησίας «ἐν συνόδῳ» ⁷⁹.

Οἱ σύνοδοι ἀντλοῦν τὴν αὐθεντία τους ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν μεταξὺ τους ⁸⁰, στὸ ὑψηλότερο ἐπίπεδο «ἐκπροσωπήσεως», διὰ τῶν πέντε πατριαρχῶν. Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἐπικρατεῖ ἡ ἀρχὴ τῆς ὁμοφωνίας καί, συνεπῶς, δὲν χωρεῖ κάποιος συμβιβασμός, ὥστε νὰ ἰσχύσει ἡ ἀρχὴ τῆς πλειοψηφίας, ἢ ὅποια ἰσχύει στὸ κοσμικὸ δίκαιο τῶν δημοκρατικῶν καθεστώτων. Ἡ ἀριθμητικὴ ποσότητα οὐδέποτε μπορεῖ νὰ ἀποτελέ-

77. Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γερμανὸς Α' ἄξιωσε τὴ σύγκληση μίας Οἰκουμενικῆς συνόδου, ἡ ὁποία θὰ ἦταν ἡ μόνη ἀριμόδια ἔκφραση αὐθεντίας τῆς Ἐκκλησίας γιὰ νὰ ἀποφασίσει ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ἱερῶν εἰκόνων, καθὼς διακήρυξε ὅτι «χωρὶς Οἰκουμενικῆς συνόδου καινοτομησαί πίστιν ἀδύνατον». Βλ. P.G. 98, 156.

78. Bishop Kallistos Ware, «The exercise of authority in the Orthodox Church», *Church and Theology, An Ecclesiastical and Theological Review of the Archbishopric of Thyateira and Great Britain* 3 (1982), σ. 959 κ.έ.

79. Στὴν κανονικὴ λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ ἢ πενταρχία τῶν πατριαρχῶν ἰσχύει, τολμοῦμε νὰ ποῦμε, καὶ σήμερα καὶ ἔχει καὶ μία ἄλλη διάσταση, ἡ ὁποία θὰ πρέπει νὰ προβάλλεται στὸν διαχριστιανικὸ διάλογο. Ἡ σύγκληση Οἰκουμενικῆς συνόδου ἢ ὅπως ὀνομάζεται στὶς μέρες μας Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, δὲν εἶναι δυνατὴ ἄνευ τῆς γνώσεως, κατανεύσεως καὶ συμμετοχῆς τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης. Ἐχει διατυπωθεῖ ἡ ἐκκλησιολογικῶς ὀρθὴ ἀποψη ὅτι θὰ πρέπει ἢ νὰ χειροτονηθεῖ ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος Ρώμης, ἢ νὰ ἀναμένουμε τὴν ἐπιστροφή τοῦ Ρώμης στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, ὅπως διαχρονικῶς πράττει, συνεχίζει νὰ ἀναμένει καὶ προσεύχεται ἀδιαλείπτως «ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως». Βασικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν πραγματικὴ ἐνότητα εἶναι ἡ μετάνοια, ἡ ὁποία θὰ ἐκδηλωθεῖ ὡς ἀναγνώριση ἐκ μέρους τῶν ἑτεροδόξων, τῶν αἰρετικῶν τους διακηρύξεων καὶ ἀποκλίσεων ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας πηγάζει ἀπὸ τὴν ἐνότητα πίστεως καὶ ζωῆς καὶ θὰ πρέπει νὰ ἐκφράζεται διαμέσου τῆς ἐνότητος τῶν πέντε πατριαρχῶν, γεγονός ποὺ σημαίνει ὅτι τελικὰ ὄλοι τους θὰ πρέπει νὰ ἔχουν πρωταγωνιστικὸ καὶ ἰσότιμο ρόλο στὴ φανέρωση καὶ διαφύλαξη τῆς.

80. Ἰωάννου Ζηζιούλα, ὀπ. παρ., σ. 181 καὶ 186.

σει κριτήριο τῆς ἐνότητας στὴν Ἐκκλησία. Ἡ ἀποδοχὴ τῶν συνόδων δὲν ὑποτάσσεται στὸ σχῆμα τῆς πλειοψηφίας, ἀλλὰ ὁ ἀριθμὸς τῶν συμφωνούντων πατριαρχῶν πρέπει νὰ συμπεριλαμβάνει καὶ τοὺς πέντε, ἀπαιτεῖται δηλαδὴ παμψηφία, γεγονὸς τὸ ὁποῖο ἐκφράζει τὴ σύμπτωση καὶ ὁμοφωνία ὄλων τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν στὴν αὐτὴ πίστη.

Ἡ ἐπισημάνση τοῦ ἱεροῦ πατρὸς ὅτι οἱ σύνοδοι γίνονται ἀποδεκτὲς ἀπὸ τοὺς πατριάρχες, ἔχει μέγιστη ἐκκλησιολογικὴ σημασία. Τὸ ζήτημα τοῦ κύρους τῶν συνόδων ἐπιλύουν τελικὰ οἱ ἱεράρχες καὶ ὄχι ὁ λαός, χωρὶς βεβαίως αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ὑποτιμοῦνται οἱ λαϊκοί. Ἄλλωστε οἱ ἐπίσκοποι προέρχονται ἀπὸ τὴν τάξη τῶν λαϊκῶν, καὶ συνήθως ἀντιπροσωπεύουν τὶς ἀπόψεις τοὺς στὶς συνόδους⁸¹. Ἡ μελέτη τῶν πηγῶν ἔχει ὀδηγήσει στὴ σύνδεση ἐξαρχῆς τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ μὲ τὴν εὐχαριστιακὴ κοινότητα, στὴν ὁποία προΐσταται ὁ ἐπίσκοπος. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο, ἡ σύνθεση τῶν συνόδων ὑπῆρξε ἀνέκαθεν ἐπισκοπικὴ⁸². Ἡ αὐθεντία τῶν συνόδων καὶ τὸ κύρος τῶν ἀποφάσεών τους δὲν ἔχουν ὡς πηγὴ τὸν λαό, ἀλλὰ ἀντλοῦνται ἄνωθεν, ἀπὸ τὸ Θεὸ διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ μέσα στὴν Ἐκκλησία Του. Σύμφωνα μὲ τὴ διατύπωση τοῦ Θεοδώρου, οἱ συνοδικὲς ἀποφάσεις λαμβάνονται μὲ τὴν «ψῆφο» τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἡ ἀπάντηση τῆς Ἐκκλησίας στὰ ἀνακύπτοντα ζητήματα χαρακτηρίζεται ὡς «κρίσις θεόψηφος»⁸³.

Ἐφόσον ὄλα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας μετέχουν στὴν εὐθύνη γιὰ νὰ διαφυλάξουν ἀκέραιη καὶ ἀκαινοτόμητη τὴν παραδεδομένη πίστη στὸ διηνεκές, κατὰ συνέπεια, ὁλόκληρο τὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα, τὸ ὁποῖο συναποτελοῦν τὸ σύνολο τῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν ὀρθοδόξως, «συμμετέχει», σὲ διαφορετικὸ ὅμως βαθμὸ, στὴν ἔκφραση τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας. Ἀναμφίβολα, ἡ ἀνώτατη αὐθεντία εἶναι αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ αὐθεντία δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ «ἀσκηθεῖ» καὶ νὰ «ἐκφρασθεῖ» ἀπὸ ὁλόκληρο τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ ἀνάλογο τρόπο, ἡ λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ εἶναι μία ὑπόθεση πού ἀφορᾷ τὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα στὸ σύνολό του. Συνεπῶς, ὄλα τὰ ἐνεργὰ μέλη

81. Ὅπως ἔχει ἐπισημανθεῖ σχετικὰ, οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας «ἐνεργοῦσιν ὡς ἐντολοδόχοι τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ δὲ ὡς ἀπλοὶ ἐντολοδόχοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος». Βλ. Ἰωάννου Καρμίρη, *Ἡ Ἐκκλησιολογία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν*, Ἀθῆνα 1962, σ. 95. Τοῦ ἰδίου, *Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία*, ὁπ. παρ., σ. 348 καὶ σ. 470 κ.έ. Βλ. καὶ τὴ μελέτη τοῦ π. Θεοδώρου Ζήση, *Οἱ Λαϊκοὶ στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, Συζήτηση θέσεων τοῦ «Θεολογικοῦ Συνεδρίου», ἔκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 1989, κυρίως τὶς ἐνότητες γιὰ τὴν ἐκκλησιολογικὴ θεμελίωση τοῦ θέματος καὶ τὴν παρεξήγηση τοῦ «Βασιλείου Ἱερατεύματος», σσ. 9-48.

82. Ἰωάννου Ζηζιούλα, *Ὁ συνοδικὸς θεσμός*, ὁπ. παρ., σ. 170 κ.έ.

83. Βασιλείου Τσίγκου, *Ἐκκλησιολογικὲς θέσεις*, ὁπ. παρ., σ. 150 κ.έ.

τῆς Ἐκκλησίας μετέχουν καὶ δραστηριοποιοῦνται, μὲ οὐσιαστικὸ τρόπο, στὴν κανονικὴ λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ, ὑπὸ τὸν ὄρο ὅτι ὁ καθένας θὰ κινεῖται ἀναλόγως μὲ τὸ χάρισμα ποῦ ἔλαβε καὶ τὸ λειτουργήμα (ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος, διάκονος, λαϊκοὶ κ.λπ.) ποῦ κατέχει (κατὰ τὸν «οἰκεῖον βαθμὸν») στὸν ἐκκλησιαστικὸ ὄργανισμό, ἀκολουθώντας τὴν προτροπὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «ἕκαστος καθὼς ἔλαβε χάρισμα, εἰς ἐαυτοὺς αὐτὸ διακονοῦντες ὡς καλοὶ οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος Θεοῦ»⁸⁴.

Ἐὰν οἱ σύνοδοι πληροῦν τὶς προϋποθέσεις, τὶς ὁποῖες παρουσίασε ὁ Θεόδωρος ἐρμηνεύοντας καὶ ἐπαληθεύοντας τὴ «διακρατοῦσα ἀρχαία παράδοση» στὴν ἐποχὴ του, τότε αὐτὲς ἔχουν τὴν ἀποκλειστικὴ δυνατότητα νὰ δίνουν τὶς πλέον ἐνδεδειγμένες καὶ μόνιμες λύσεις, δεδομένου πὼς αὐτὲς ἀποφαίνονται «ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι» καὶ διατυπώνουν μὲ αὐθεντικὸ καὶ ἐπίσημο τρόπο τὰ δόγματα πίστεως καὶ ζωῆς. Σύμφωνα μὲ τὴν «ἀρχῆθεν» κρατήσασα παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, οἱ σύνοδοι καὶ μόνο αὐτὲς, μποροῦν μὲ τὶς ἀποφάσεις τους νὰ κανονίζουν καὶ νὰ ρυθμίζουν, μὲ ὀριστικὸ τρόπο, ὅλα τὰ ἀνακύπτοντα ἐκκλησιαστικὰ προβλήματα.

Στὴν κορυφωση τῆς διαμάχης τῆς μοιχείας, σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν πάπα Ρώμης Λέοντα Γ', ὡς μοναδικὴ καὶ ὀριστικὴ λύση βλέπει τὴ συγκρότηση «ἐννόμης συνόδου»⁸⁵. Ἀλλὰ καὶ στὴν περίπτωση τῆς χριστολογικῆς αἰρέσεως τῆς Εἰκονομαχίας, ὡς τὴν προσφορότερη καὶ τὴν πλέον ἐνδεδειγμένη λύση γιὰ τὴν ὀριστικὴν κατάργηση καὶ καταδίκη της, ὅπως γράφει πρὸς τὸν ἀπεσταλμένο τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Β', τὸν σακελλάριο Λέοντα, προτείνει καὶ πάλι τὴ συγκρότηση Οἰκουμενικῆς Συνόδου⁸⁶. Τὴν ἴδια ἀποψη ἐξέφρασε καὶ ὁ πατριάρχης Νικηφόρος, καθὼς ἀπαίτησε τὴν ἄμεση σύγκληση Οἰκουμενικῆς Συνόδου μὲ τὴ συμμετοχὴ ἐκπροσώπων τοῦ παπικοῦ θρόνου καί, ἐὰν αὐτὸ ἦταν δυνατόν, τῶν ἄλλων πατριαρχικῶν θρόνων τῆς Ἀνατολῆς⁸⁷.

ΣΥΝΟΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μὲ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἱστορικο-θεολογικῆς διερευνήσεως, ἡ ὁποία ἐπιχειρήθηκε στὴν παρούσα μελέτη, μὲ τὴν παρουσίαση τῶν κυριότερων

84. Α' Πέτρου 4, 10.

85. Βλ. Ἔπ. 33.

86. Βλ. Ἔπ. 478.

87. Patrick O' Connell, *The Ecclesiology of St Nicephorus I*, ὅπ. παρ., σ. 111 καὶ 152. Βλασίου Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τ. Α', ὅπ. παρ., σ. 796. Βασιλείου Τσίγκου, *Ἐκκλησιολογικὲς θέσεις*, ὅπ. παρ., σ. 331 κ.ἑ. Βλ. καὶ ὑπόσημ. 66.

ἐκκλησιολογικῶν πτυχῶν τοῦ θέματος τῆς λειτουργίας τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ, κρίνεται σκόπιμο νὰ ἐπισημανθοῦν ὀρισμένα κύρια σημεῖα.

Καταρχῆν, γιὰ τὴν ὀρθόδοξη θεολογία, ὁ συνοδικὸς θεσμὸς ἀποτελεῖ «τὸν κορμὸ τῆς διοικήσεως καὶ τῆς κανονικῆς δομῆς τῆς Ἐκκλησίας»⁸⁸. Ὡστόσο, δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς κανονικῶς καὶ ἐκκλησιολογικῶς ἀπαραίτητος, ἐὰν οἱ ἀποφάσεις τῶν συνόδων δὲν συνδέονται μὲ τὴν δογματικὴ πίστι τῆς Ἐκκλησίας⁸⁹. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν νοεῖται κανένας διαχωρισμὸς μεταξὺ τῶν δογματικῶν ἀληθειῶν καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ. Ἡ σχέση τους εἶναι ἀμφίδρομη καὶ ἀκατάλυτη.

Ἡ διερεύνηση τῆς λειτουργίας αὐτοῦ τοῦ θεσμοῦ κατὰ τὴ δευτέρη εἰκονομαχικὴ περίοδο δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοήσῃ ἢ νὰ παρακάμψῃ ἐπιπόλαια τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς ἐποχῆς, τίς συγκυρίες τῶν γεγονότων, ἀλλὰ καὶ τὴν πνευματικὴ-ποιμαντικὴ μέριμνα τῶν προϋσταμένων τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁποῖα τοὺς ἀνάγκαζε συχνὰ νὰ καθορίζουν τὴ στάση τους μὲ ἕναν «ἀδιανόητο» στὴ λογικὴ τῆς ἐποχῆς μας τρόπο. Τίς περισσότερες φορὲς δίνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι σχοινοβατοῦν, προκειμένου νὰ ἀποτρέψουν τὴν ἐξάπλωση τῆς μολυσματικῆς ἀσθένειας ποὺ εἶναι ἡ αἴρεση, σὲ ὀλόκληρο τὸ ἐκκλησιαστικὸ σῶμα. Ὅλα αὐτὰ ἐπέδρασαν καὶ στὴν κυριολεξία ἐπέβαλαν νὰ λειτουργήσει ὁ συνοδικὸς θεσμὸς, κυρίως ὅσον ἀφορᾷ τίς τοπικὲς συνόδους, μὲ ἕναν ἰδιαιτερο καί, τελικά, προβληματικὸ τρόπο. Καὶ αὐτὸ γιὰτι οἱ ἀποφάσεις τῶν τριῶν τοπικῶν συνόδων (806, 809, 815) ὀδήγησαν τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ σὲ πρόσκαιρες περιπέτειες, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παρανοηθεῖ σημαντικὰ ὁ συνοδικὸς θεσμὸς καὶ νὰ τεθεῖ ἐν ἀμφιβόλῳ ἀκόμη καὶ ἡ χρησιμότητά του.

«Ὁ μέγας τῆς εὐσεβείας πρωταγωνιστής»⁹⁰ τῆς ταραχώδους δευτέρας εἰκονομαχικῆς περιόδου, ὁ ὁσιος Θεόδωρος Στουδίτης, σ' ὀλόκληρη τὴ ζωὴ του ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὰ «δικαιώματα» τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν «κατ' ἀκριβείαν» διαφύλαξη τῆς ἀλήθειας, ποὺ εἶναι ταμειευμένη στὴν Ἐκκλησία Του. Θεωροῦμε πὼς αὐτὴ ἡ πνευματικοῦ χαρακτήρα προσέγγιση ἐρμηνεύει ἀκριβέστερα τὴν μᾶλλον διστακτικὴ ὡς ἀρνητικὴ, πλὴν ὁμως ἐπαρκῶς τεκμηριωμένη στάση του γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ.

Ἐξαιτίας τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Θεόδωρος εἶχε δοκιμάσει, μὲ τίς ἀποφάσεις τῶν τριῶν τοπικῶν συνόδων, μίαν ἄκρως δυσάρεστη προσωπικὴ ἐμπειρία, φθάνει στὸ σημεῖο νὰ θεωρεῖ τίς συνόδους ὡς ἐκκλησιολογικὰ μὴ ἀπα-

88. Ἰωάννου Ζηζιούλα, Ὁ συνοδικὸς θεσμὸς, ὄπ. παρ., σ. 163.

89. Ἐπ. 24, 69 κ.ἐ. Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, ὄπ. παρ., σ. 521.

90. Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς ἀνήκει στὸν βιογράφο τοῦ Θεοδώρου Μιχαήλ. Βλ. Βίος Β', 34, P.G. 99, 284C.

ραίτητες, ειδικὰ ἐὰν οἱ ἀποφάσεις τους δὲν συνάδουν μὲ τὴν ἀκαινοτόμητη παράδοση πίστεως καὶ διδασκαλίας ποὺ διαφυλάσσεται στὴν Ἐκκλησία. Ἄλλωστε, οἱ σύνοδοι στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἀποτελοῦν μία μόνιμη καὶ θεσμοθετημένη δραστηριότητα, ἀλλὰ περισσότερο ἓνα ἔκτακτο γεγονός. Ὅσον ἀφορᾷ τὴ στάση ποὺ κράτησε ἔναντι τῆς Ἑβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ἀρχικὴ ἐπιφυλακτικότητα ποὺ διατηροῦσε, γιὰ συγκεκριμένους λόγους, ἀφοροῦσε στὴν οἰκουμενικότητα καὶ ὄχι τόσο στὴν ἐγκυρότητά της.

Παρὰ ταῦτα εἶναι γεγονός ὅτι γιὰ τὴν ὀριστικὴ ἐπίλυση μεγάλων θεολογικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ κάθε εἶδους προβλήματα ποὺ εἶχαν δημιουργήσει οἱ δύο αἰρετικὲς διαμάχες στίς ὁποῖες ἐνεπλάκη καὶ πρωταγωνίστησε γιὰ τριάντα δλόκληρα χρόνια, ἀμετακίνητη πεποίθησή του παραμένει πῶς μποροῦσαν νὰ διευθετηθοῦν μόνο μὲ τὴ σύγκληση «ἐννόμων» συνόδων, οἱ ἀποφάσεις τῶν ὁποίων θὰ πρέπει νὰ ἔχουν ἀπόλυτο κύρος καὶ δεσμευτικὸ γιὰ ὅλους χαρακτήρα. Ἀναμφίβολα, μὲ ὅσα ὑποστηρίζει ἐπαναλαμβάνει ἀκριβῶς καὶ ἐπαληθεύει βιωματικῶς, μὲ τὸ δικό του τρόπο, σύνολη τὴν περὶ συνόδων ὁμόφωνη διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ «ἐγκριζόμενες» σύνοδοι ἀσκοῦν τὴν ὑπέριστα ἐκκλησιαστικὴ αὐθεντία. Γιὰ αὐτὸ τὸ λόγο, μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τους, σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα, γίνονται ἀνεπιφύλακτα ἀποδεκτὲς ἀπὸ τὴ συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας. Στὴν κανονικὴ λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ ἀναγνωρίζεται ἡ διαχρονικὰ καθοριστικὴ συμβολὴ τῶν ἀποφάσεων τῶν συνόδων στὴν καταπολέμηση τῶν αἵρέσεων καὶ στὴ διαφύλαξη τῆς ἀπαιτούμενης ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητας, γεγονός ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἐνότητα σὲ θέματα ἡθους καὶ δόγματος. Συνεπῶς, οἱ «πνευματοκίνητες» σύνοδοι σὲ συνεργασία καὶ μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους φορεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας εἶναι ἄκρως ἀπαραίτητες, γιατί δὲν εἶναι μόνο αὐθεντικοὶ φορεῖς καὶ ἐκφραστὲς τῆς σώζουσας ἀλήθειας, ἀλλὰ καὶ ἐγγυητὲς τῆς ἐνότητας πίστεως καὶ ζωῆς τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Alexander, P., «The Iconoclastic Council of St Sophia (815) and its Definition (Horus)», *Dumbarton Oaks Papers* 7 (1953), σσ. 35-66.
- «Church Councils and Patristic Authority, The Iconoclastic Councils of Hieria (754) and St. Sophia (815)», *Harvard Studies in Classical Philology* 63 (1958), σσ. 493-505.
- Ἀλιβιζάτος, Α., «Ἡ συνείδησις τῆς Ἐκκλησίας», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν* (1954-1955), σσ. 26-64.
- Bobrinskoy, B., «How does the Church remain in the truth? 1. An Orthodox Response», *Concilium*, τ. 148 (1981), σ. 18-23.
- Γιαννόπουλος, Β., *Αἱ χριστολογικαὶ ἀντιλήψεις τῶν εἰκονομάχων*, Ἀθῆναι 1975.
- Dvornik, F. «Emperors, Popes and General Councils», *Dumbarton Oaks Papers* 6 (1951), σσ. 1-23.
- *The idea of Apostolicity in Byzantium and the Legend of the Apostle Andrew* (Dumbarton Oaks Studies IV), ἔκδ. Harvard University Press, Cambridge 1958.
- Ζήσης, Θ., *Οἱ Λαῖκοι στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, Συζήτηση θέσεων τοῦ «Θεολογικοῦ Συνδέσμου», ἔκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 1989.
- *Οἱ εἰκόνες στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, ἔκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 1995.
- Ζησιούλας, Ι., «Ὁ Συνοδικὸς θεσμός. Ἱστορικά, Ἐκκλησιαστικὰ καὶ Κανονικὰ προβλήματα», *Τμητικὸν Ἀφιέρωμα εἰς τὸν Μητροπολίτην Κίτρους Βαρνάβαν ἐπὶ τῇ 25ετηρίδι τῆς Ἀρχιερατείας του*, Ἀθῆναι 1980, σσ. 163-190.
- Gardner, A., *Theodore of Studium: His Life and Times (759-826)*, ἔκδ. E. Arnold, London 1905.
- Θεοφάνης, *Χρονογραφία*, ἔκδοτης Carolus De Boor, *Theophanis Chronographia*, vol. I, Lipsiae 1883, ἀνατύπ. Hildesheim 1963.
- Henry, P., Patrick Henry, «The Moechian Controversy and the Synod of January A.D. 809», *The Journal of Theological Studies* 20, 2 (1969), σσ. 495-522.
- «Initial Eastern assessments of the Seventh Oecumenical Council», *The Journal of Theological Studies* 25, 1 (1974), σσ. 75-92.
- Hussey, J. M., *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, ἔκδ. Clarendon Press, Oxford 1990.
- Karlin-Hayter, P., «A Byzantine Politician monk: Saint Theodore Studite», *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, 44 (1994), σσ. 217-232.
- Καρμύρης, Ι., *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τ. Ι, Ἀθῆναι 2¹⁹⁶⁰.
- «Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι», *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία*, τ. 9 (1966), σσ. 687-693.
- *Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, Δογματικῆς τμήμα Ε'*, Ἀθῆναι 1973.
- Konstantinidis, C., «Authority in the Orthodox Church», *Sobornost incorporating Easter Churches Review* 3, 2 (1981), σσ. 197-209.
- Κορναράκης, Κ., *Ἡ θεολογία τῶν ἱερῶν εἰκόνων κατὰ τὸν ὄσιο Θεόδωρο τὸν Στουδίτη*, ἔκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 1998.
- Κρικιώνης, Χ., *Ἡ Ἐκκλησία Ἀθθεντικός Ἐρμηνευτὴς τῆς ἐν Χριστῷ Θείας Ἀποκαλύψεως*, ἔκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1993.
- Lane, E., «Rome and Sacred Images», *One in Christ* 23, 1-2 (1987), σσ. 1-21.
- Mansi, J. D., *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima Collectio*, Parisiis 1899/1927.

- Μαρτζέλος, Γ., «Οἱ θεολογικὲς προϋποθέσεις τῆς ὀρθόδοξης εἰκονολογίας» στὸ Ἑκκλῆσιολογικὸν Δόγμα καὶ θεολογικὸς προβληματισμὸς. Μελετήματα δογματικῆς θεολογίας Β', ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2000, σσ. 127-148.
- Ματσούκας, Ν. Α., Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Β' (ἔκθεσις τῆς ὀρθόδοξης πίστεως), ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1985.
- Meyendorff, J., «Historical relativism and authority in Christian Dogma», *St Vladimir's Seminary Quarterly* 11, 2 (1967), σσ. 73-86.
- «Pentarchy», *Dictionary of the Middle Ages*, ἐκδότες: J. R. Strayer, Charles Scribner's Sons, New York 1987, τ. 9, σ. 495-496. Migne, J. P., *Patrologiae cursus completus, Series Graeca*, Parisiis 1857-1866.
- O'Connell, P., *The Ecclesiology of St Nicephorus I (758-828), Patriarch of Constantinople, Pentarchy and Primacy*, ἐκδ. Pontif. Institutum Studiorum Orientalium (*Orientalia Christiana Analecta* 194), Roma 1972.
- Queenan, A., «The Pentarchy: Its origin and initial development», *Diakonia* 2 (1967), σσ. 338-351.
- Romanides, J., *Franks, Romans, Feudalism and doctrine: An interplay between theology and society*, ἐκδ. Holy Cross Press, Brookline 1981.
- Ρωμανίδης, Ι., Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τόμος Α', ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1999.
- Στεφανίδης, Β., Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, ἐκδ. «Ἀστὴρ», Ἀθῆναι 1978.
- Tillard, R., *The Bishop of Rome*, ἐκδ. Del Glazier, Wilmington 1983.
- Τσελεγγίδης, Δ., Ἡ θεολογία τῆς εἰκόνας καὶ ἡ ἀνθρωπολογικὴ σημασία τῆς, Θεσσαλονίκη 1984.
- Τσίγκος, Β., Ἐκκλησιολογικὲς θέσεις τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Αὐθεντία καὶ πρωτεῖο, ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1999.
- Vancourt, R., «Patriarcats- La pentarchie», *Dictionnaire de Théologie Catholique*, τ. 11, 2, σσ. 2269-2277.
- Ware, K., «The exercise of authority in the Orthodox Church», *Church and Theology, An Ecclesiastical and Theological Review of the Archbishopric of Thyateira and Great Britain* 3 (1982), σ. 941-969.
- Φειδᾶς, Β., Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, Ἀθῆναι 1969.
- Ἱστορικοκανονικὰ προβλήματα περὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, Ἀθῆναι 1970.
- «Ἀποδοχὴ καὶ συναριθμήσεις τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν», στὸ *L'icône du Christ. Fondaments théologiques élaborés entre I^r et le IIe Concile de Nicée (325-787)*, ἐκδ. Chr. von Schönborn, Éditions Universitaire, Fribourg Suisse 2 1976.
- Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τ. Α', Ἀθῆναι 2 1994, τ. Β', Ἀθῆναι 1994.
- Χαρκιανάκης, Σ., Περὶ τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Θεολογίᾳ, Ἀθῆναι 1965.
- «Ἡ συνειδησις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ ἀλάθητον αὐτῆς», *Σεμινάριο Θεολόγων Θεσσαλονίκης: Τί εἶναι ἡ Ἐκκλησία*, Θεσσαλονίκη 1968, σσ. 60-76.
- Χρήστου, Π., Ἑλληνικὴ Πατρολογία, τόμος Ε', Πρωτοβυζαντινὴ Περίοδος ΣΤ'-Θ' αἰῶνες, ἐκδ. Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 1992.